

SEÇKİLƏRİN MONİTORİNQİ VƏ DEMOKRATİYANIN TƏDRİSİ MƏRKƏZİ

Azərbaycan Respublikası Bələdiyyələrinə 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən seçkilərin monitorinqinin nəticələrinə dair

YEKUN HESABAT

BAKİ – MART, 2010

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzinin (SMDT) Azərbaycan Respublikası Bələdiyyələrinə 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən seçkilər üzrə seçici maarifçiliyi və seçki müşahidəçiliyi proqramları Böyük Britaniya və Kanada hökumətinin, o cümlədən ABŞ Milli Demokratiya İnstitutunun (MDİ) maliyyə və texniki dəstəyi ilə həyata keçirilib.

© *Hesabatdan istifadə olunarkən SMDT-yə istinad edilməsi zəruridir.*

MÜNDƏRİCAT

I. XÜLASƏ	4
II.GİRİŞ	5
III. SEÇKİQABAĞI SİASİ MÜHİT	6
a) Siyasi proseslər.....	6
b) Seçkilərin təyin edilməsi.....	7
c) İnsan hüquqları və vətəndaş cəmiyyətinin vəziyyəti.....	8
IV. HÜQUQİ MÜHİT	8
Seçki sistemi.....	8
V. SEÇKİ KOMİSSİYALARININ FƏALİYYƏTİ	9
a) Səsvermə gününə hazırlıq və ictimai məlumatlandırma.....	9
b) Seçici siyahılarının vəziyyəti.....	10
c) Şikayətlər və müraciətlər.....	10
VI. NAMİZƏDLƏRİN İRƏLİ SÜRÜLMƏSİ VƏ QEYDİYYATI	11
a) Namizədlərin qeydiyyatına alınması qaydası.....	11
b) İmza toplama prosesi.....	11
c) Qeydə alınmış namizədlər.....	12
d) Qanun pozuntularına dair məlumatlar.....	13
VII. BƏLƏDİYYƏ SEÇKİLƏRİ ÜZRƏ TƏBLİĞAT KAMPANİYASI	14
a) Təşviqatın Kütləvi İnformasiya vasitələrində aparılması.....	14
b) Təbliğat-təşviqat mərhələsində qanun pozuntuları.....	15
VIII. SƏSVERMƏ GÜNÜ	16
1) Müşahidə metodologiyası və müşahidəçilərin yerləşdirilməsi.....	16
2) Səsvermə günü müşahidənin nəticələri.....	17
a) Seçki məntəqələrinin açılması və seçki məntəqələrinin təşkili.....	17
b) Səsvermə prosesi.....	17
c) Səslərin sayılması.....	19
d) Seçici fəallığı.....	19
e) Qanun pozuntuları üzrə məlumatlar.....	20
IX. RƏSMİ NƏTİCƏLƏR VƏ SEÇKİDƏN SONRA VƏZİYYƏT	21
a) Bələdiyyə seçkilərindən sonra şikayətlər.....	21
b) Rəsmi nəticələr.....	23
c) Bələdiyyə seçkilərindən sonra vəziyyət.....	23
d) Siyasi vəziyyət.....	24
X. NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYYƏLƏR	25
XI.ƏLAVƏLƏR	28
XII. ƏLAQƏ	28

I. XÜLASƏ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafına çalışan müstəqil, tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır. SMDT hesab edir ki, Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi ölkədə demokratik ənənələrin inkişafına, vətəndaşların rifahının yüksəlməsinə və insan hüquqlarının müdafiəsinə töhfə verəcək.

SMDT Mərkəzi Seçki Komissiyasının Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarə orqanlarına üçüncü dəfə seçkilərin keçirilməsi barədə qərarın¹ elan olunmasından başlayaraq, bələdiyyələrə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı, təbliğat-təşviqat prosesləri üzrə uzunmüddətli müşahidəçiliyi həyata keçirib. Uzunmüddətli müşahidəçiliyi SMDT seçki komissiyalarında fərdi qaydada qeydiyyatdan keçmiş 96 nəfər müşahidəçi vasitəsilə 111 seçki dairəsi üzrə aparıb.

SMDT 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilmiş bələdiyyə seçkilərini müşahidə etmək üçün Mərkəzi və Dairə seçki komissiyalarında qeydiyyatdan keçmiş 1291 nəfər bitərəf müşahidəçi ilə əməkdaşlıq edib. Seçki günündən sonra - 24 dekabr 2009-cu ildə SMDT müşahidəçilərin məlumatları əsasında bələdiyyə seçkilərinin nəticələrinə dair İlkın Bəyanat yayıb. Qeyd edək ki, SMDT bələdiyyə seçkilərində səsvermə günü seçkiləri Respublikanın 118 seçki dairəsi üzrə 711 seçki məntəqəsində müşahidə edib. Bu məntəqələri SMDT 4767 seçki məntəqəsi arasından təsadüfi yolla – püşkatma əsasında seçib.

SMDT hesab edir ki, 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərinin nəticələri qiymətləndirilərkən, seçki qabağı siyasi mühit, qanunvericiliyin vəziyyəti, seçkilərdə sərbəst iştirak, səsvermə və seçkilərin nəticələrinin hesablanması üzrə məsələlər ayrıca nəzərə alınmalıdır.

SMDT təəssüflə bildirir ki, 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkiləri dövründə ölkədə söz və mətbuat azadlığı, sərbəst toplaşmaq hüququnun təmin olunması, habelə seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi və sərbəst siyasi fəaliyyət imkanlarının yaradılması sahəsində ciddi nailiyyətlər baş verməmiş, bununla da bələdiyyə seçkiləri dövründə ictimai-siyasi mühit demokratik olmamışdır.

SMDT narahatlıqla qeyd edir ki, həm seçkilərə hazırlıq, həm də seçkiqabağı təşviqat dövründə əvvəlki seçkilərdə müşahidə olunmuş qanun pozuntuları - inzibati resurslardan istifadə və müxalif siyasi partiyaların nümayəndələrinə təzyiq halları qeydə alınıb.

Bələdiyyə seçkiləri günü SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər seçki məntəqələrinin təşkili ilə bağlı texniki hazırlığın yüksək səviyyədə olduğunu və seçki məntəqələrinin əsasən qanunun tələblərinə uyğun qurulduğunu müəyyən ediblər. Ancaq səsvermə prosesi zamanı müşahidənin aparıldığı seçki məntəqələrinin əksəriyyətində ciddi qanun pozuntularının baş verdiyi qeydə alınıb. Bu qanun pozuntularına bir şəxs bir-neçə dəfə səs verməsi, seçicilərin qrup halında məntəqəyə gətirilməsi, adı seçici siyahısında olmayan insanların səsvermədə iştirakı və saxta seçki bülletenlərinin topa halında qutulara atılması daxildir.

SMDT müşahidəçilərinin olduğu seçki məntəqələrinin **21,1 faizində** bələdiyyə seçkiləri üzrə səsvermənin nəticələrinin protokollarda dəqiq əks olunmadığını qeydə alınıb. Səsvermənin nəticələri hesablandıqdan sonra isə müşahidəçilərin olduğu seçki məntəqələrinin **27,9 faizində** protokolların surəti seçki məntəqələrinin qarşısında asılmayıb. Eyni zamanda müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin **42,4 faizində** müşahidəçilərə protokolların surəti verilməyib.

¹ Mərkəzi Seçki Komissiyasının 7 oktyabr 2009 –cu il tarixli Qərarı

SMDT seçki günü milli seçici fəallığına dair rəsmi məlumatların süni olaraq şişirdildiyini və seçici fəallığının bir şəxsin bir-neçə dəfə səs verməsi, adı seçici siyahısında olmayan insanların səsvermədə iştirakı və seçki bülletenlərinin topa halında qutulara atılması kimi qanun pozuntuları nəticəsində yaradıldığını bildirir.

SMDT təəssüf edir ki, bələdiyyə seçkilərində səsvermə günü seçki hüquqlarının pozulması ilə bağlı namizədlərin və müstəqil müşahidəçilərin DSK və MSK-ya təqdim olunan şikayətləri təmin edilməyib. Bununla yanaşı bələdiyyə seçkiləri günü səsvermə prosesi üzrə vətəndaşların pozulan seçki hüquqları ilə bağlı əksər şikayətlərə Dairə Seçki Komissiyalarında adekvat cavab verilməyib. Nəticədə isə vətəndaşların Dairə Seçki Komissiyalarında pozulmuş seçki hüquqlarının bərpası ilə bağlı imkanları məhdudlaşdırıb.

SMDT hesab edir ki, 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilmiş Bələdiyyə seçkiləri ərəfəsində seçicilərin ətraflı məlumatlandırılması baş verməyib və bu seçkilərdə seçicilərin iştirakı yüksək səviyyədə olmayıb. Eyni zamanda 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkilərinin bütün mərhələləri üzrə ciddi qanun pozuntuları baş verib və bu proses seçicilərin tam iradəsini ifadə etməyərək, azad, ədalətli və demokratik hesab edilə bilməz.

SMDT 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkilərinin nəticəsində ölkədə yaranmış gərgin siyasi münasibətlərin aradan qaldırılması üçün hakimiyyətin qarşı duran siyasi tərəflər arasında etimad yaradan ciddi tədbirlər həyata keçirməsini zəruri sayır. Bu tədbirlər isə Seçki Məcəlləsinin təkmilləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi istiqamətində yerli və beynəlxalq təşkilatların hüquqi təşəbbüslərinin dəstəklənməsi, habelə ölkədə vətəndaş-dövlət dialoqunun yaradılması yönündə səylərlə müşayiət olunmalıdır.

II. GİRİŞ

Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzi (SMDT) Azərbaycanda azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi, vətəndaş cəmiyyəti və demokratiyanın inkişafı sahəsində fəaliyyət göstərən tərəfsiz qeyri-hökumət təşkilatıdır.

SMDT-ni qeydiyyatı ləğv edilmiş Seçki Monitorinq Mərkəzinin (SMM) təsisçiləri və üzvləri 1 dekabr 2008-ci ildə yenidən təsis ediblər. Qeyd edək ki, 14 may 2008-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin qanunsuz iddiası əsasında Xətai rayon məhkəməsi SMM-in qeydiyyatını ləğv edib.

SMDT-in təsisçiləri və üzvləri 2001-2009-cü illərdə əlavə və təkrar parlament seçkilərinin, referendum, prezident, bələdiyyə və parlament seçkilərinin müşahidəsi üzrə proqramlarda iştirak ediblər. Bununla yanaşı, SMDT üzvləri Seçkilərin Monitorinqi Təşkilatlarının Avropa Şəbəkəsinin (ENEMO) və ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun Müşahidə Missiyaları tərkibində Albaniya, Belarus, Türkiyə, Ukrayna, Gürcüstan, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Kosovo və Əfqanıstanda keçirilən prezident, parlament seçkiləri və referendumu müşahidə ediblər.

SMDT Azərbaycan Respublikasında 23 dekabr 2009-cu il keçirilən Bələdiyyə seçkilərinin rəsmi elan olunmasından sonra namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı, seçkiqabağı təşviqat prosesləri üzrə uzunmüddətli müşahidəçiliyi həyata keçirib. SMDT uzunmüddətli müşahidəni bələdiyyələrə seçkilər keçirilən 118 seçki dairəsindən 111-də fərdi qaydada qeydiyyatdan keçmiş 96 nəfər uzunmüddətli müşahidəçi vasitəsilə həyata keçirib. Uzunmüddətli müşahidə 2009-cü ilin oktyabr ayından 2009-cü ilin dekabrın 22-dək aparılıb. Həmin dövrdə aparılan müşahidələrin nəticələrinə dair 2 dəfə Aralıq hesabat hazırlanıb.²

² SMDT-nin Uzunmüddətli müşahidəçilik üzrə Birinci Aralıq hesabatı 25 noyabr 2009-cu ildə, İkinci Aralıq Hesabatı isə 21 dekabr 2009-cu ildə və səsvermənin nəticələrinə dair İlkin Bəyanatı 24 dekabr 2009-cu ildə açıqlanıb. Hər 3 sənədi <http://emds-smdt.blogspot.com/>dan əldə etmək olar.

Bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı ictimaiyyətin məlumatlandırılması yönündə SMDT ölkənin 8 bölgəsində Vətəndaş Forumları təşkil edib. Bu tədbirlərdə seçicilərin yerli özünüidare orqanlarının əhəmiyyəti və hazırki səlahiyyətləri, həmçinin seçki qaydalarının izahı barədə hüquqi yardım edilib.

Səsvermə günü monitorinqə hazırlıqla bağlı ölkə üzrə 1442 nəfərə hüquqi-texniki yardım göstərilərək, onların Mərkəzi və Dairə Seçki Komissiyalarında müşahidəçi kimi qeydiyyatına kömək edilib. Qeydiyyatdan keçmiş 1418 nəfər müşahidəçiyə ölkə üzrə 65 təlim keçirilib və onlardan 1291 nəfər seçki günü 118 seçki dairəsi üzrə 711 seçki məntəqəsində qısamüddətli müşahidəçi olub.

Müşahidəçilərin əksəriyyəti dairə seçki komissiyalarında, 600 nəfərdən artıq müşahidəçi isə Mərkəzi Seçki Komissiyasında fərdi təşəbbüsü əsasında akkreditə olunub

Müşahidəçilər seçki günü qaydaları, müşahidəçilik funksiyaları və bitərəf müşahidəçilik barədə məlumatlanıblar. Müşahidəçilər seçki günü qaydalarına dair Yaddaş vərəqələri, Müşahidə qaydalarına dair toplular, müşahidə üzrə anketlər və təlimatlarla təmin ediləblər.

Səsvermə günündən sonra müşahidəçilərin verdiyi məlumatlar onların təqdim etdiyi Müşahidə Anketləri, hüquq pozuntusu üzrə Akt Formaları və seçki məntəqəsində səsvermənin nəticələrinə dair protokollarla tutuşdurularaq dəqiqləşdirilib.

SMDT mütəxəssisləri bu hesabatda 118 seçki dairəsi üzrə təsadüfi seçilmiş 711 seçki məntəqəsi üzrə daxil olmuş 659 nüsxə müşahidə anketi, qanun pozuntularına dair 951 nüsxə akt və 417 seçki məntəqəsindən olan yekun protokol əsasında seçki günü 3 mərhələnin – seçki məntəqəsinin təşkili və açılması, səsvermə, səslərin sayılması proseslərini və seçici fəallığını təhlil edib (bəzi müşahidə sənədləri mükəmməl tərtib olunmadığı üçün istifadə olunmayıb).

23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı SMDT 14 nəfər işçi heyəti, 10 nəfər bölgə nümayəndəsi, 60 nəfər seçki dairəsi koordinatoru və 1291 nəfər müşahidəçi vasitəsilə seçkiqabağı və seçki günü monitorinqi həyata keçirib.

Qeyd edək ki, SMDT 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı yerli müşahidəçilərin hazırlanması və ictimai məlumatlandırma proqramlarını, ABŞ Milli Demokratiya İnstitutu, Böyük Britaniya və Kanada hökumətlərinin maddi-texniki dəstəyi ilə həyata keçirib.

III. SEÇKİQABAĞI SİYASİ MÜHİT

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən Bələdiyyə seçkiləri ərəfəsində insan hüquqları və demokratiya sahəsində başlıca çatışmazlıqlar - söz və mətbuat, sərbəst toplaşmaq və birləşmək azadlığı ilə bağlı problemlərin həlli yönündə ciddi tədbirlər görülməyib.

a) Siyasi proseslər

23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkiləri dövründə milli və yerli səviyyəli ardıcıl və geniş siyasi müzakirələr baş verməyib. Əsas müxalif nümayəndələri və siyasi qüvvələr seçki prosesində zəif iştirak ediblər. Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesində yerli icra hakimiyyətlərinin təzyiqləri nəticəsində müxalif siyasi partiya nümayəndələri çox az sayda qeydiyyata alınıb. Bəzi hallarda isə onlara öz namizədliklərini geri götürməsi üçün təzyiqlər edilib.

SMDT hesab edir ki, nüfuzlu siyasi partiyaların 23 dekabr 2009-cü il bələdiyyə seçkilərində namizədlərinin az sayda olması seçici fəallığına və seçkidə qarşı duran siyasi tərəflər arasında rəqabətə mənfi təsir edib. Bununla da seçkiqabağı təşviqat prosesi 2004-cü ildə keçirilmiş son bələdiyyə seçkiləri ilə müqayisədə rəqabətsiz şəraitdə keçib. Ancaq təəssüf ki, siyasi hakimiyyət mövcud situasiyanın aradan qalxması üçün seçici fəallığına artırılması istiqamətində mümkün və

zəruri tədbirlər həyata keçirməyib. Məsələn, siyasi partiyaların bələdiyyə seçkilərində namizədlərin siyasi partiya və ya siyasi partiya bloklarının nümayəndələri kimi qeydiyyatı üçün tələb olunan sənədlərin çoxluğu³ onların sayına təsir edib. Qeyd edək ki, müvafiq qanuna görə siyasi partiyalar hər bir namizəd üçün ayrı-ayrılıqda partiyanın nizamnaməsinin notariat qaydada təsdiq olunmuş sürətini, namizədlərin irəli sürülməsi haqda siyasi partiyanın rəhbər orqanının iclasının qərarı və müvafiq iclasın protokolu, səlahiyyətli nümayəndələrin təyin edilməsi barədə siyasi partiyanın rəhbər orqanı iclasının qərarı və digər bu kimi sənədləri dairə seçki komissiyalarına təqdim etməlidirlər.

Nəticədə son 5 ildə keçirilən seçkilərdə fəal olmuş nüfuzlu siyasi partiyaların nümayəndələrinin seçkilərdə partiya adından qeydiyyatdan keçməsi məhdudlaşmış. Bu cür bürokratik çətinliklərin aradan qaldırılmasına hər hansı cəhdlər edilməyib. Eyni zamanda namizədlərin qeydiyyatı üçün sənədlərini Dairə Seçki Komissiyalarına təqdim edən namizədlərə təzyiqlərin olması və qeydə alınmış namizədlərə maliyyə vəsaitinin ayrılmaması namizədlərin sayının azalmasına şərait yaradıb. SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, maliyyə çatışmazlığı təşviqat prosesinə də mənfi təsir edib.

Bələdiyyə seçkilərində siyasi fəallığa mənfi təsir edən digər amil ölkədə indiyədək müstəqil və güclü səlahiyyətlərə malik yerli idarəetmə institutunun – bələdiyyələrin formalaşmasına kömək edəcək hüquqi-siyasi islahatların aparılmamasıdır. Bununla yanaşı müstəqil ekspertlərə görə, 18 mart 2009-cu il Referendumda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 146-cı maddəsinə “*bələdiyyələrin öz fəaliyyətləri barəsində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə hesabat təqdim etməsi*” haqqında bəndin əlavə edilməsi bələdiyyələrin müstəqilliyinin təminatını daha da məhdudlaşdırıb.

SMDT-nin bələdiyyə seçkilərinin bütün mərhələləri, o cümlədən seçkiqabağı təşviqat və seçki günü səsvermənin nəticələri üzrə monitorinqin nəticələri göstərdi ki, bu seçki rəqabətsiz və alternativsizlik şəraitində baş verərək, Azərbaycan vətəndaşlarının qarşıduran siyasi tərəflər və namizədlər arasında seçim imkanlarının məhdudlaşması ilə müşayiət olunub.

15 oktyabr 2008-ci il prezident seçkisindən sonra qarşı duran siyasi tərəflər arasında bu seçki dövründə daha da artmış gərgin siyasi münasibətlərin yumşalması, habelə ölkədə vətəndaş-dövlət dialoqunun yaranması yönündə hakimiyyət söylər nümayiş etdirməyib. Eyni zamanda nüfuzlu yerli və beynəlxalq təşkilatların seçki sistemindəki çatışmazlıqların aradan qaldırılması yolunda tövsiyələri - seçki komissiyalarının siyasi partiyaların bərabər təmsilçiliyi əsasında formalaşması, seçici hüquqlarını pozan qərarlardan şikayətlərin verilməsi və şikayətlərə baxılması qaydalarının təkmilləşdirilməsi və digər təkliflərin nəzərə alınması yönündə hakimiyyət siyasi iradə nümayiş etdirməyib. SMDT təəsüflə qeyd edir ki, son illər seçki sisteminin ədalətliliyinə qarşı artan inamsızlıq və etimadsızlığın aradan qaldırılması yönündə cəhdlər edilmədən, habelə milli seçki qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi yönündə müzakirələr aparılmadan 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkiləri keçirilib.

b) Seçkilərin təyin edilməsi

7 oktyabr 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyası Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq⁴ Bələdiyyə seçkilərini səsverməyə 75 gün qalmış təyin edib. Seçkilərin təyin edilməsindən sonra bütün proseslərin vaxtı qanunvericiliyin tələblərinə uyğun aparılıb. Qeyd edək ki, Bələdiyyə seçkilərinin təyin edilməsi və seçkilərin yekunlarının təsdiqlənməsi hüququ Mərkəzi Seçki Komissiyasına məxsusdur.

³ Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 50-ci maddəsi, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının 7 iyun 2006-cı il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmiş təlimatı

⁴ Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 8.1-ci maddəsi

c) İnsan hüquqları və vətəndaş cəmiyyətinin vəziyyəti

Bələdiyyə seçkiləri dövründə insan hüquqları və vətəndaş cəmiyyətinin vəziyyətində ötən müddətdən bəri müsbətə doğru hər hansı bir dəyişikliklər baş verməyib. Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və fəalları qarşı müşahidə olunan təzyiqlər və məhdudiyətlər daha da artıb.

15 dekabr 2009-cu ildə Naxçıvan şəhərində «Demokratiya və QHT-lərin İnkişafı» Resurs Mərkəzinin əməkdaşları İlqar Nəsimov və Vəfadar Eyvazov Naxçıvan Dövlət Universitetinin qarşısında sorğu keçirərkən, Universitetin müəllim və bir qrup tələbəsinin fiziki təzyiqlərinə məruz qalıblar. Xəsarət alan İlqar Nəsimov və Vəfadar Eyvazov polis idrəsinə müraciət etsələr də, polis onların şikayətlərinə baxmayıb. Zərərçəkən şəxslər tibbi ekspertiza üçün şəhər xəstəxanasına müraciət ediblər, ancaq onların müraciəti qəbul olunmayıb və tibbi yardım göstərilməkdən imtina edilib.

9 dekabr 2009-cu ildə Apellyasiya Məhkəməsi gənc bloqçular Adnan Hacızadə və Emin Millinin valideynlərinin şikayətini təmin etməyib. Hakim şikayətin əsassız olduğunu qeyd edərək Səbail Rayon Məhkəməsinin qətnaməsini qüvvəsində saxlayıb. Qeyd edək ki, 8 iyul 2009-cu il «Livan» restoranında baş verən münaqişədən sonra həbs edilən Adnan Hacızadə və Emin Milli xuliqanlıq və qəsdən sağlamlığa az ağır zərər vurmada ittiham olunublar. 11 noyabr 2009-cu ildə Səbail Rayon Məhkəməsi gənc bloqçular, “OL” Gənclər Hərəkatının koordinatoru Adnan Hacızadəni 2 il, “Alumni Network” Gənclər Hərəkatının təsisçisi Emin Millini 2 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edib. Yerli və beynəlxalq ictimaiyyət gənclərin ictimai fəaliyyətinə görə həbs edildiyini bəyan ediblər.

Bələdiyyə seçkiləri ərəfəsində yerli hüquq müdafiə təşkilatlarının siyasi məhbus hesab etdiyi şəxslər, o cümlədən “Yeni Fikir” Gənclər Hərəkatının sədri Ruslan Bəşirli, “Azadlıq” qəzetinin baş redaktoru Qənimət Zahid və Eynulla Fətullayevin azad olunması barədə heç bir tədbirlər görülməyib.

29 dekabr 2009-cu ildə həpsxanada olan “Gündəlik Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Eynulla Fətullayevin ayaqqabısından və gödəkcəsinin astarından heroin tapılıb. Bu Eynulla Fətullayevin işinə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində baxıldığı bir dövrdə olub. Xatırladaq ki, Eynulla Fətullayev 2007-ci ilin aprelindən həbs olunub və terrora çağırış, milli ədavəti qızıqsdırma və vergidən yayınmada təqsirli bilinərək 8 il yarım azadlıqdan məhrum edilib. Yerli və beynəlxalq ictimaiyyət dəfələrlə bu ittihamların əsassız olduğunu bəyan edib.

Bələdiyyə seçkiləri ərəfəsində Ədliyyə Nazirliyi Azərbaycanda müstəqil və yerli seçki müşahidə təşkilatı olan Seçkilərin Monitorinqi və Demokratiyanın Tədrisi Mərkəzini (SMDT) qeydiyyatdan almaqdan imtina edib. SMDT 2009-cu ildə 2 dəfə sənədlərini dövlət qeydiyyatına alınmaq üçün Ədliyyə Nazirliyinə təqdim etsə də, nazirlik müxtəlif bəhanələrlə sənədləri icraata almadan geri qaytarıb. SMDT bununla bağlı yerli məhkəmələrə müraciət etsə də, məhkəmə Ədliyyə Nazirliyinin xeyrinə qərar çıxarıb. 17 dekabr 2009-cu ildə Bakı Apellyasiya Məhkəməsində hakim Cəmilə Səfiyevanın sədrliyi ilə keçən prosesdə məhkəmə yenidən Ədliyyə Nazirliyinin lehinə qərar qəbul edib.

IV. HÜQUQİ MÜHİT

Seçki sistemi

Hüquqi-siyasi sisteminə görə prezidentli respublika olan Azərbaycanda dövlət hakimiyyətinin bölünməsi 3 orqan – Prezident (icraedici), Məhkəmə (nəzarət) və Milli Məclis (qanunverici - parlament) arasında müəyyən olunur. Ölkədə hər 5 ildən bir yerli idarəetmə orqanları – bələdiyyələrə, prezident və parlamentə seçkiləri keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında seçkiləri və referendumu Mərkəzi, Dairə və Məntəqə seçki komissiyaları keçirir. Seçki komissiyalarının 1/3 üzvü deputatları parlamentdə çoxluq təşkil edən

partiyayı, 1/3 üzvü heç bir siyasi partiyayı təmsil etməyən deputatları, 1/3 üzvü isə parlamentdə azlıq təşkil edən partiyaları təmsil edir. Müstəqil deputatları təmsil edən 2 namizəddən biri Milli Məclisdə çoxluq təşkil edən partiyanın, digəri isə Milli Məclisdə azlıq təşkil edən partiyanın nümayəndələri ilə razılaşdırılır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsi ölkə ərazisində yerli özünüidarə orqanlarına, yəni bələdiyyələrə seçkilərin keçirilməsini tənzimləyir.

23 dekabr 2009-cu ildə keçiriləcək bələdiyyə seçkilərindən əvvəl Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14 aprel 2009-cu il tarixli sərəncamına əsasən respublika ərazisində olan bələdiyyələrin bir çoxu birləşdirilib. Müvafiq sərəncamdan sonra bələdiyyələrin sayı 2757-dən 1718-ə qədər azaldılıb. Bu seçkilərdə həmçinin səlahiyyətləri 2011-ci ildə bitməli olan bələdiyyələrə də seçkilər keçirilib. Xatırladaq ki, həmin bələdiyyələrə 6 oktyabr 2006-cı ildə növbədənkənar təkrar və əlavə seçkilər keçirilib.

Azərbaycan Respublikasında ölkə üzrə mövcud olan 125 seçki dairəsindən 118-də yerli özünüidarə orqanlarına seçkilər keçirilib. Digər dairələrin əhatə etdiyi ərazilər Ermənistan Respublikası hərbi qüvvələrinin işğalı altında olduğu üçün 7 dairədə seçkilər keçirilməyib. Bununla da bələdiyyələrin formalaşdırılmasında məcburi köçkünlərin iştirakı mümkün olmayıb. 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkiləri zamanı 4816 seçki məntəqəsi fəaliyyət göstərib.

V. SEÇKİ KOMİSSİYALARININ FƏALİYYƏTİ

a) Səsvermə gününə hazırlıq və ictimai məlumatlandırma

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərinə hazırlıqla bağlı Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) fəaliyyətini qanunla müəyyən edilmiş müddətdə həyata keçirib və seçkilərə hazırlıqla bağlı zəruri sənədləri təsdiq edib. MSK bələdiyyə seçkiləri üzrə təşviqat qruplarının səlahiyyətli nümayəndələrinin, vəkil edilmiş şəxslərin və müşahidəçilərin qeydiyyatını əsasən qanunla müəyyən edilmiş müddətdə təmin edib. Bununla belə MSK-nın yerli müşahidəçilərin qeydiyyatı ilə bağlı bəzi müraciətlərə qanunla müəyyən olunmuş vaxt ərzində baxmadığı qeydə alınıb. Məsələn, SMDT ilə əməkdaşlıq edən 12 nəfər yerli müşahidəçi 9 oktyabr 2009-cu ildə MSK-ya ərizə ilə müraciət ediblər. Ancaq onlara müşahidəçilik vəsiqələrini 3 gün ərzində deyil, yalnız 20 oktyabr 2009-cu ildə (11 gün sonra) təqdim edilib. MSK-ya təqdim edilmiş ərizələrə qanunla müəyyən edilmiş müddət ərzində cavab verilməməsi müşahidəçilərin seçki komissiyalarının iclaslarının müşahidəsini çətinləşdirib.

Səsvermə gününə hazırlıqla bağlı SMDT-nin Respublika üzrə 96 seçki dairəsi ərazisində davamiyyətlə bağlı apardığı müşahidələr göstərib ki, referendumda olduğu kimi Dairə və Məntəqə Seçki Komissiyalarının davamiyyətində çatışmazlıqlar olub. Belə ki, bəzi dairə və məntəqə seçki komissiyaları əksər hallarda iş günü olmasına baxmayaraq, fəaliyyət göstərməyiblər və bununla da qanunun tələblərinin⁵ pozulduğu qeydə alınıb.

MSK qanuna uyğun olaraq seçki günü qaydaları və seçki hüququnun təbliğinə dair bəzi materiallar nəşr edərək, aşağı seçki komissiyaları vasitəsilə yayılmasını təmin edib.

Bələdiyyə seçkiləri barədə televiziya, radio və kütləvi nəşrlər vasitəsilə ictimai məlumatlandırma zəif təşkil olunub. Məsələn, bələdiyyə seçkilərinə 8 oktyabr 2009-cu ildə başlansa da, MSK-nın bələdiyyələr barədə hazırladığı video çarxlar yalnız səsvermə gündən bir neçə gün öncə İctimai Televiziya vasitəsilə yayımlanıb.

Seçkilər dövründə bələdiyyələrin səlahiyyətləri və seçkilərin əhəmiyyəti barədə bəzi yerli QHT-lər Bakıda və ölkənin digər iri şəhərlərində az sayda ictimai müzakirələr təşkil ediblər.

⁵ Seçki Məcəlləsinin 33.1 və 38.1-ci maddələri, Əmək Məcəlləsinin 179.1-ci maddəsi

23 dekabr 2009-cu ildə keçiriləcək bələdiyyə seçkilərinə hazırlıqla bağlı Mərkəzi Seçki Komissiyası 19 təlimat qəbul edib.

c) Seçici siyahılarının vəziyyəti

Seçki Məcəlləsinin göstərişinə görə⁶ seçicilər siyahısı seçki gününə ən azı 35 gün qalmış (18 noyabr 2009-cu ilədək) seçicilərin tanış olması, bəzi əlavə və dəqiqləşdirmələr aparılması məqsədilə seçki məntəqələrində asılmalıdır.

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilərin verdiyi məlumatlara görə, seçki gününə 35 gün qalmış əksər seçki məntəqələrində seçicilərin tanış olması üçün seçici siyahıları asılıb. Eyni zamanda MSK nəzdində fəaliyyət göstərən “Seçkilər” İnformasiya Mərkəzinin İnternet sahifəsi vasitəsilə seçki siyahıları üzrə axtarış sistemi fəaliyyət göstərib.

Seçkilər dövründə SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər 4767 seçki məntəqəsindən təsadüfi seçilmiş 30 seçki məntəqəsində seçki siyahılarının dəqiqləşdirilməsi prosesini müşahidə ediblər. Müşahidəçilər 30 seçki məntəqəsindən 19-da seçici siyahılarının müvafiq seçki məntəqələrinin ərazisində qanunla müəyyən edilmiş vaxtda asılmadığını qeydə alıblar. Məsələn, noyabrın 23-dək 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin 1, 2, 3, 6 və 7 sayılı məntəqələrində, noyabrın 21-dək 30 sayılı Suraxanı birinci seçki dairəsinin 10, 11 sayılı seçki məntəqələrində, noyabrın 25-dək 64 sayılı Sabirabad ikinci seçki dairəsinin 35, 36, 37, 38, 39, 40 sayılı məntəqələrində seçici siyahıları asılmayıb.

SMDT bəzi seçki məntəqələrində seçici siyahılarının 15 oktyabr 2008-ci ildə keçirilmiş prezident seçkilərindən sonra yenilənmədiyini müəyyən edib. Məsələn, 49 sayılı Mingəçevir-Yevlax seçki dairəsinin 19 sayılı seçki məntəqəsinin ərazisindən qeydiyyatdan çıxan Məmmədov Vahid Sevindik oğlu və Paşayeva Hamar Bəhmən qızının adı hər iki seçki məntəqəsinin seçici siyahılarına daxil edilib.

d) Şikayətlər və müraciətlər

Seçkilər rəsmi olaraq başladıqdan sonra qanunvericiliyə uyğun olaraq⁷ Mərkəzi Seçki Komissiyasının nəzdində fəaliyyət göstərən 9 nəfərdən ibarət Ekspert Qrupu yaradılıb.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən Bələdiyyə seçkilərində MSK nəzdində fəaliyyət göstərən Ekspert Qrupuna seçkilərin bütün mərhələlərində çoxlu sayda şikayətlər daxil olub. Ekspert Qrupu bu şikayətlərin çox az qisminə baxıb və bir çox şikayətlərin isə ümumiyyətlə Mərkəzi Seçki Komissiyasına daxil olmasını inkar ediblər. Məsələn, 103 namizədi qanunsuz olaraq qeydə alınmayan Ümid Partiyası 2009-cu ilin 26 və 28 noyabr tarixlərində MSK-ya müraciət edib. Ancaq MSK-nın Ekspert Qrupu bu ərizələrdən 21-nə baxıb və onlardan 11-i barəsində müsbət qərar verib. Digər 82 ərizənin isə ümumiyyətlə MSK-ya daxil olmasını inkar ediblər.

Qeyd edək ki, Ümid Partiyasının səlahiyyətli nümayəndələri müvafiq qanun pozuntuları ilə bağlı MSK-nın hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən Bakı Apellyasiya Məhkəməsinə müraciət ediblər. Ancaq məhkəmə tərəfindən bütün iddialar rədd edilib.

MSK-nın Ekspert Qrupu bəzi hallarda daxil olmuş şikayətləri ümumiyyətlə baxılmadan geri qaytarıb. Məsələn, Müsavat partiyasının 9 oktyabr 2009-cu ildə olan müraciəti baxılmadan geri qaytarılıb. Buna səbəb kimi Ekspert Qrupundan bildirilib ki, müvafiq müraciətdə seçki hüququ pozuntusu olmayıb, vətəndaşların sərbəst toplaşmaq hüququ pozulub. Ancaq qanuna müvafiq olaraq Ekspert Qrupu hər bir şikayətə dair əsaslandırılmış qərar qəbul etməlidir. Şikayətin araşdırılması zamanı cinayət əməlinin olması ehtimal edilərsə, bu barədə prokurorluq orqanına məlumat verilir⁸.

MSK-ya daxil olmuş bəzi şikayətlərə isə Ekspert Qrupu müddətin keçməsinə əsas gətirərək, baxılmadan geri qaytarıb. Bununla bağlı SMDT-nin araşdırmaları göstərir ki, şikayət vermək

⁶ Seçki Məcəlləsinin 48.1-ci maddəsi

⁷ Seçki Məcəlləsi 112-1.1-ci maddə

⁸ Seçki Məcəlləsi 112.4-cü maddə

üçün müddətin keçməsi halları ən çox namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsində olub. Bu mərhələdə Dairə Seçki Komissiyaları vətəndaşların seçki hüququnu zəif bilməsindən istifadə edərək onlara verdikləri qərarların çoxunda tarixləri 3 gün əvvəlki gün kimi qeyd ediblər. Bu səbəbdən də namizədlər yuxarı seçki komissiyalarına şikayət vermə müddətini⁹ ötürüblər.

Eyni zamanda qanuna görə¹⁰ Dairə Seçki Komissiyalarında 3 nəfərdən ibarət Ekspert Qrupu yaradılır. Ancaq qanunun bu göstərişinə baxmayaraq Dairə Seçki Komissiyaları bələdiyyə seçkilərində demək olar ki, ümumiyyətlə seçki şikayətlərinə baxmayıb. Məsələn, 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Taleh Şükürzadənin 93 sayılı Bərdə şəhər seçki dairəsinə ünvanladığı müraciət, 25 dekabr 2009-cu ildə Fazil Mikayılov tərəfindən 49 sayılı Yevlax-Mingəçevir seçki dairəsinə ünvanlanan müraciət, 24 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Əliyev Elnur tərəfindən 66 sayılı Biləsuvar seçki dairəsinə ünvanlanan müraciətlər cavabsız qalıb. Qeyd edək ki, dairə seçki komissiyaları şikayət verən şəxslərə şikayətlərin qəbul olunması barədə qəbz verməli olduğu halda¹¹ buna əməl olunmayıb.

VI. Namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı

a) Namizədliyin qeydiyyata alınması qaydası

Seçki Məcəlləsinə əsasən¹², səsvermə günü 21 yaşı tamam olan (seçki günü də daxil olmaqla) və yaşı 21-dən yuxarı olan və müvafiq seçki dairəsində daimi yaşayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları bələdiyyələrə üzv seçilə bilirlər. Bələdiyyə üzvü olmaq istəyən vətəndaşlar öz namizədliklərini Seçki Məcəlləsinin 53 və 54-cü maddələrinə uyğun olaraq namizədliklərini öz təşəbbüsü ilə, siyasi partiya və siyasi partiyalar blokları tərəfindən irəli sürə bilirlər. Namizədlərin irəli sürülməsi Seçki Məcəlləsinin müvafiq maddələri ilə yanaşı Mərkəzi Seçki Komissiyasının 7 iyun 2006-cı il tarixli 27/107 sayılı 28/107 sayılı Qərarları¹³ ilə təsdiq edilmiş 2 təlimatına uyğun aparılır. Seçki Məcəlləsində və müvafiq təlimatlarda olan bürokratik əngəllər çoxlu sayda vətəndaşların mənsub olduğu siyasi partiya tərəfindən namizədliklərini irəli sürməsinə imkan verməyib. Qeyd edək ki, müvafiq qanuna görə siyasi partiyalar hər bir namizəd üçün ayrı-ayrılıqda partiyanın nizamnaməsinin notariat qaydada təsdiq olunmuş sürətini, namizədlərin irəli sürülməsi haqda siyasi partiyanın rəhbər orqanının iclasının qərarı və müvafiq iclasın protokolu, səlahiyyətli nümayəndələrin təyin edilməsi barədə siyasi partiyanın rəhbər orqanı iclasının qərarı və digər bu kimi sənədləri dairə seçki komissiyalarına təqdim etməlidirlər.

b) İmza toplama prosesi

Seçki Məcəlləsinə əsasən¹⁴ Müvafiq seçki ərazisi üzrə bələdiyyə üzvlüyünə namizəd kimi qeydə alınmaq üçün namizədliyi irəli sürülmüş hər bir vətəndaş:

- əhalisi 99.999-dan çox olan ərazidə — 150;
- əhalisi 49.999-dan çox olan ərazidə — 100;
- əhalisi 19.999-dan çox olan ərazidə — 75;
- əhalisi 9.999-dan çox olan ərazidə — 50;
- əhalisi 4.999-dan çox olan ərazidə — 30;

⁹ Seçki Məcəlləsi 112-ci maddə

¹⁰ Seçki Məcəlləsi 112-1.1-ci maddə

¹¹ Seçki Məcəlləsi 112-1.5.2-ci maddə və Mərkəzi Seçki Komissiyasının 12 avqust 2008-ci il tarixli 11/53-2 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş “MSK və DSK-larına seçki hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar şikayət və müraciətlərin verilməsi və onlara baxılması qaydaları haqqında” təlimatı 3.1-ci maddə

¹² Seçki Məcəlləsinin 212-ci maddəsi

¹³ Hər iki təlimatı www.cec.gov.az web saytından əldə etmək olar

¹⁴ Seçki Məcəlləsinin 215.1-ci maddəsi

- əhalisi 4.999-dan az olan ərazidə — 15 seçici imzası toplamalıdır.

Bələdiyyə seçkilərində seçicilərin bələdiyyə üzvlüyünə bir neçə namizədin müdafiəsi üçün imza etmək hüququ vardır.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərində namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsində SMDT müşahidəçiləri imzaların toplanması zamanı müxalif siyasi partiyaların üzvlərinə, onların tərəfdarları olan seçicilərə, həmçinin bitərəf namizədlərə qarşı yerli icra hakimiyyəti nümayəndələrinin təzyiqlərini qeydə alıblar. Məsələn Salyanda bələdiyyə üzvlüyünə namizədliyini Klassik Xalq Cəbhəsi Partiyası üzvü kimi irəli sürən Vaqif Hacıyevin imza vərəqələrinin sürətləri dairə seçki komissiyasından qanunsuz olaraq rayon icra başçısına verilib. İcra başçısının göstərişi ilə imza verən aşağıdakı şəxslərə - Səfərova Gülnaz Nazim qızı, Xurşudova Sevil Kərim qızı və Hüseynova Şəlalə Abbas qızına təzyiqlər edilib. Onlar işlədikləri dövlət müəsisələrindən çıxarılacaqları ilə hədələnərək, öz imzalarından imtina etməyə məcbur ediliblər.

Bəzi şəxslərin namizədlikləri isə onların topladıqları imzalar arasında oxşarlığın olması əsas gətirilərək qeydiyyata alınmayıb. Məsələn, 84 sayılı Füzuli seçki dairəsindən Böyük Bəhmənli bələdiyyəsi üzrə namizədliyini irəli sürən Əliyeva Gülşən Ərşad qızının imza vərəqələrində oxşarlığın olması səbəbi ilə müvafiq DSK-nın sədri vətəndaşın namizədliyini qanunsuz qeydiyyata almayıb. Dairə üzvlərinin iclasda qəbul etdikləri qərarla ona əlavə olan cədvəl arasında uyğunsuzluqlar olub. Əliyeva Gülşənin şəxsən SMDT-yə təqdim etdiyi sənədlərdən də aydın olub ki, vətəndaşın namizədliyi qanunsuz olaraq qeydiyyata alınmayıb.

c) Qeydə alınmış namizədlər

Qeyd edək ki, namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesi 8 oktyabr 2009-cu ildə başlayıb və 23 noyabr 2009-cu ilədək davam edib.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərində 31 min 861 namizəd qeydə alınıb. Bu namizədlər 1718 bələdiyyəni əhatə edən 15 682 bələdiyyə üzvlüyünə iddia edib. Qeyd edək ki, bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı 35 076 nəfərin namizədliyi təsdiq edilib. Dairə Seçki Komissiyaları 3215 nəfərin namizədliyini qeydə almaqdan imtina edib.

Qeydə alınan şəxslərin 14 647 nəfərinin seçkilərə namizədliyini özü tərəfindən, 147 nəfərin namizədliyi isə təşəbbüs qrupları tərəfindən irəli sürüb. Yeni Azərbaycan Partiyası 15 388, digər 17 siyasi partiya isə 1679 nəfər namizəd irəli sürüb. Seçkilərə 11 331 nəfər bitərəf qatılıb. Namizədlərin 382 nəfəri isə partiya mənsubiyyətini göstərməyib.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərində qeydə alınmış namizədlərin partiya mənsubiyyəti aşağıdakı kimi olub:

- Yeni Azərbaycan Partiyası - 17688
- Milli İstiqlal Partiyası - 35
- Ana Vətən Partiyası - 292
- Vətəndaş Həmrəliyi Partiyası - 306
- Musavat Partiyası - 130
- Demokratik Azərbaycan Dünyası Partiyası - 134
- Yaşıllar Partiyası - 3
- Ümid Partiyası - 348
- Komunist Partiyası - 74
- Milli Demokrat Partiyası - 1
- AVP - 16
- DSP - 1

- Sosial Rifah Partiyası - 164
- Liberal Partiyası - 5
- Sosial Demoktat Partiyası - 2
- Xalq Cəbhəsi Partiyası - 38
- Vəhdət Partiyası - 8
- Liberal Demokrat Partiyası - 4
- Demokrat Partiyası - 26
- Ədalət Partiyası - 28
- MVP - 2
- Müasir Müsavat Partiyası - 31
- Tərəqqi Partiyası - 1
- DİSP - 75
- Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası - 264
- Böyük Quruluş Partiyası - 381
- Vətəndaş Birliyi Partiyası - 17
- Klassik Xalq Cəbhəsi Partiyası - 39
- Vətəndaş və İnkişaf Partiyası - 25
- Milli Demokrat Partiyası - 10

d) Qanun pozuntularına dair məlumatlar:

SMDT-nin uzunmüddətli müşahidəçiləri 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərində namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsində çoxlu sayda qanun pozuntuları, təzyiqlərin olması halını müşahidə ediblər. Bu cür təzyiqlər əsasən yerli icra orqanları tərəfindən olub:

- Noyabrın 14-də 59 sayılı Salyan seçki dairəsindən Sarvan kənd bələdiyyəsinə namizəd, Demokrat Partiyasının üzvü Alim Həsənova kənd icra nümayəndəsi Ağalarov Əlipənah tərəfindən namizədliyini geri götürməsi üçün təzyiq edilib.
- Noyabrın 19-da 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsindən Kürkəndi kənd bələdiyyəsi üzrə Xalq Cəbhəsi Partiyasından olan namizəd Balamirzə Fətiyevə namizədliyini bitərəf kimi verməsi təklif olunub. Ancaq Fətiyev bundan imtina etdikdə, onun namizədliyi qeydə alınmayıb.
- 70 sayılı Masallı şəhər seçki dairəsindən Musaküçə kənd bələdiyyəsinə namizədliyi Müsavat Partiyası tərəfindən irəli sürülən Qəmbərov Yusif Kərəməli oğluna və İbrahimov Nabuq Həsən oğluna Musaküçə kənd icra nümayəndəsi Şəmsəddin Teymurov tərəfindən namizədliklərindən imtina etmələri üçün təzyiqlər edilib.
- Noyabrın 12-də 60 sayılı Salyan-Neftçala seçki dairəsindən Qaracala kənd bələdiyyəsi üçün namizədliyini irəli sürən Demokrat Partiyasının üzvü Faiq Nuriyevə kənd icra nümayəndəsi Elyoldaş Hüseynov tərəfindən təzyiq edilib
- 60 sayılı Salyan-Neftçala dairə seçki komissiyasının Aşağı Noxudlu kənd bələdiyyəsinə namizədliyi qeydə alınmış ADP üzvü Məhərrəm Xudayevi və onun atasını kənd icra nümayəndəsi Kamran Səmədov namizədliyini geri götürmədiyi üçün hədələyib.
- Noyabrın 9-da 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsindən Qalağayın bələdiyyəsinə Müsavat partiyası tərəfindən namizədliyi irəli sürülmüş Elxan Əliquliyevin evinə gələrək kənd icra nümayəndəsi Zülfəli Musayev onu namizədliyini geri götürməsi üçün təzyiq edib.

• 67 sayılı Cəlilabad seçki dairəsindən Vətəndaş və İnkişaf Partiyası tərəfindən Təzəkənd bələdiyyəsinə namizədliyini irəli sürən Yadulla Eyvazova və Abşabad kənd bələdiyyəsinə namizədliyini irəli sürən İlham Salayevə ərazi icra nümayəndəliyi və kənd polis nümayəndəsi tərəfindən təzyiqlər olub.

• Masallıda bələdiyyə üzvlüyünə namizədlər Çingiz Həşimov və oğlu Yavər Həşimova rayonun icra başçısı Qəzənfər Ağayev tərəfindən təzyiqlər olunub. Bu fakt YAP-dan həmin dairədən deputat seçilmiş Əhəd Abıyev tərəfindən də təsdiqlənib.

• 95 sayılı Tərtər seçki dairəsindən Ümid Partiyası tərəfindən namizədliyi irəli sürülən Əskipara kənd sakini Nazim Babayevə, Hüseynli kənd sakini Həbil Əhmədova rayon icra hakimiyyətinin tapşırığı əsasında müvafiq kənd nümayəndəsi və sahə müvəkkilləri tərəfindən müxtəlif hədəzlərlə təhdid və təzyiq olunaraq dairə seçki komissiyalarında namizədliklərini geri götürülməsi barədə məcburi ərizə yazdırılıb.

VII. Bələdiyyə seçkiləri üzrə təbliğat kampaniyası

Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinə əsasən¹⁵ seçkiqabağı təşviqat səsvermə gününə 28 gün qalmış başlayır və səsvermənin başlanmasına 24 saat qalmış dayandırılır. Bələdiyyə seçkiləri ilə bağlı 25 noyabr 2009-cu ildən etibarən seçkiqabağı təbliğat-təşviqat kampaniyası başlayıb və bu proses 22 dekabr 2009-cu il saat 08.00-dək davam edib.

Seçki Məcəlləsinə görə Bələdiyyə seçkiləri üzrə təbliğat-təşviqat kampaniyası Kütləvi İnformasiya Vasitələri vasitəsilə, dövrü nəşrlər vasitəsilə, çap, audiovizual və digər seçkiqabağı təşviqat materiallarının buraxılması vasitəsilə, həmçinin kütləvi tədbirlərin keçirilməsi vasitəsilə həyata keçirilir. Seçki Məcəlləsi həmçinin seçkiqabağı təbliğat-təşviqat kampaniyasının həm ödənişli, həm də ödənişsiz əsaslarla həyata keçirilməsi qaydalarını tənzimləyir.

a) Təşviqatın Kütləvi İnformasiya vasitələrində aparılması

Seçki Məcəlləsinin göstərişinə görə¹⁶ bələdiyyə seçkilərində yalnız Respublika üzrə bələdiyyələrin yarısından çoxunda namizədləri qeydə alınmış siyasi partiyaların, siyasi partiyalar bloklarının seçkiqabağı təbliğat-təşviqat kampaniyasında pulsuz efir vaxtını əldə etmək hüququ vardır. Bu isə ölkə üzrə 1718 bələdiyyədən ən azı 860 bələdiyyədə siyasi partiyaların namizədlərinin qeydə alınmasını zəruri edir. 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərində isə bu imkanı yalnız hakim Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) əldə edib. Ancaq YAP bu hüququndan istifadə etməyib. Qeydə alınmış namizədlərin 55 faizi YAP-ın üzvləri olduğu üçün bir çox bələdiyyələrdə rəqabət ancaq YAP-nın namizədləri arasında gedib. Bəzi rayonlarda İcra hakimiyyəti nümayəndələri hətta YAP-nın nümayəndələrinə də təzyiqlər edərək, onların öz namizədliklərini geri götürməsinə tələb ediblər.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərinin digər mərhələlərində olduğu kimi bu mərhələdə də namizədlərin öz seçiciləri ilə kütləvi ictimai görüşləri olmayıb. Bu səbəbdən SMDT seçkiqabağı təşviqat mərhələsində 2004-cü il bələdiyyə seçkiləri ilə müqayisədə seçki kampaniyasının çox sönük keçdiyini müşahidə edib. Bu mərhələdə rəqabət aparən namizədlər arasında siyasi müzakirələr baş verməyib. Seçkiqabağı təşviqat dövrü əsasən rəqabətsiz şəraitdə keçib və seçicilərin alternativ seçim imkanları məhdudlaşdırılıb.

SMDT hesab edir ki, təbliğat-təşviqat kampaniyasının sönük keçməsinin iki əsas səbəbi var. Birinci səbəb namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı mərhələsində müxalif siyasi partiya nümayəndələrinə təzyiqlərin olması, onların qeydiyyatına alınmaması olub. Bununla da seçkilərin

¹⁵ Seçki Məcəlləsinin 75.2-ci maddəsi

¹⁶ Seçki Məcəlləsinin 80.1-ci maddəsi

alternativsizlik şəraitində, yalnız hakim siyasi partiya nümayəndələrinin iştirakı ilə baş tutmasına rəvac verilib.

İkinci bir səbəb isə qeydə alınmış namizədlərə təbliğat-təşviqat üçün dövlət büdcəsindən vəsaitin ayrılmaması olub. Mərkəzi Seçki Komissiyası bilirib ki, bələdiyyə seçkilərinə vəsaitin ayrılması ümumiyyətlə Maliyyə Nazirliyi tərəfindən nəzərdə tutulmayıb. Vəsaitin ayrılmaması maddi cəhətdən zəif olan namizədlərin təbliğat-təşviqat aparmasına imkan verməyib.

b) Təbliğat-təşviqat mərhələsində qanun pozuntuları

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər seçkiqabağı təşviqat kampaniyası zamanı aşağıdakı növ qanun pozuntularını qeydə alıblar:

- 24 noyabr 2009-cu ildə 105 sayılı Tovuz seçki dairəsinin 2 sayılı məntəqəsində Yeni Azərbaycan Partiyasının bayraq, plakatları və Yeni Azərbaycan Partiyası “dünən bu günün partiyası” adında stend asılıb

- Şamaxının Nüydi kənd sakini, YAP-ın yerli şöbəsinin müdiri Həsən İsgəndərov bələdiyyə üzvlüyünə namizədliyini 85 sayılı Şamaxı seçki dairəsindən irəli sürüb. Həsən İsgəndərovun sözlərinə görə, namizədliyini irəli sürəndən bir neçə gün sonra Şamaxı İcra Hakimiyyətinin nümayəndələri onu çağıraraq namizədliyini geri götürməyi tələb ediblər:

- 13 dekabr 2009-cu ildə 60 sayılı Salyan-Neftçala Seçki Dairəsindən namizədliyi qeydə alınan Noxudlu kənd bələdiyyəsinə namizəd ADP üzvü Xudayev Məhərrəm Xudaverdi oğlu təbliğat-təşviqat plakatlarını da yapışdırmasına baxmayaraq atasına və yaxın qohumlarına təzyiqlər edildikdən sonra namizədliyini geri götürməyə məcbur olub.

- 15 dekabr 2009-cu ildə 60 sayılı Salyan-Neftçala seçki dairəsindən Müsavat Partiyası tərəfindən namizədliyi Qaraçala qəsəbə bələdiyyəsinə irəli sürülən Kərim Ağarzayevə təbliğat-təşviqat aparmaması üçün Qaraçala qəsəbəsinin icra nümayəndəsi Əliyoldaş Hüseynov tərəfindən təzyiqlər edib.

- Gəncə şəhərində namizədlikləri qeydə alınan Müsavat Partiyasının üzvlərinə müvafiq ərazi polisləri tərəfindən təzyiqlər olunub. Müəyyən səbəbdən şəhərdə olmayan namizədlərin tapılması üçün yerli Mənzil İstismar Sahələrinin (MİS) işçilərinə həmin şəxslərin tapılması və inzibati orqanlara cəlb edilməsində onlara kömək etmələri tapşırılıb.

- 11 dekabr 2009-cu ildə 59 sayılı Salyan Seçki Dairəsində Arbatan kənd bələdiyyəsinə namizədlikləri qeyd alınan YAP-ın üzvü Natiq İsayevi Arbatan kənd sahə müvəkkili Zahid İsmayılov kənd icra nümayəndəsi Akif Səfərovun otağına dəvət edərək namizədliyini geri götürməyi tələb edib. Ona bildiriblər ki, Arbatan bələdiyyəsinə seçiləcək 11 nəfər namizədin adı məlumdur. Arbatan bələdiyyəsinə bitərəf namizəd İlham İsmayılova da namizədliyini geri götürmək üçün eyni şəxslər tərəfindən təzyiqlər olub

- 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsində Qalağayın kənd bələdiyyəsinə namizədliyi qeydə alınan, YAP-ın üzvü Əbilov Əhmədağa Əliağa oğluna namizədliyini geri götürməsi üçün rayon icra hakimiyyəti nümayəndələri və dairə seçki komissiyasının sədri Nuriyev Məstali Əlipaşa oğlu tərəfindən təzyiqlər olmasına baxmayaraq namizədliyi geri götürməyib. 18 dekabr 2009-cu ildə DSK-nin sədri namizəd Əbilov Əhmədağanın müvafiq dairənin 15 saylı məntəqəsində müşahidəçisi təyin edilən Abdulağa Mahmudovu dairəyə çağıraraq onun müşahidəçi vəsiqəsini alıb və qanunsuz olaraq ləğv edib. Xatırladaq ki, müşahidəçinin qeydiyyatını ancaq məhkəmə ləğv edə bilər.¹⁷

¹⁷ Seçki Məcəlləsi 42.4-cü maddəsi

- 107 sayılı Qazax seçki dairəsindən Daşsalahlı bələdiyyəsinə namizədliyi Müsavat Partiyası tərəfindən irəli sürülən İlqar Mustafayeva yerli icra orqanın nümayəndəsi tərəfindən namizədliyini geri götürməsi üçün şirnikləşdirici təkliflər edilib.

- 17 dekabr 2009-cu ildə 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin binası qarşısında polis əməkdaşı dayanaraq dairəyə müşahidəçi kimi qeydiyyatdan keçmək üçün müraciət edən vətəndaşları və dairəyə daxil olmaq istəyən namizədləri buraxmayıb. Polis vətəndaşlara bildirib ki, Mərkəzi Seçki Komissiyasından bülletenlər gətirilib, dairədə onları sayırlar. Qeyd edək ki, Seçki Məcəlləsinin 99.6-cı maddəsinə görə dairələrə bülletenləri 19 dekabr 2009-cu il tarixdə göndərməlidir.

VIII. Səsvermə günü

1) Müşahidə metodologiyası və müşahidəçilərin yerləşdirilməsi

SMDT səsvermə gününə hazırlıqla bağlı 711 seçki məntəqəsində müşahidəçilik etmək üçün 1418 nəfər Azərbaycan vətəndaşına təlim keçib. Səsvermə günü təlim keçmiş müşahidəçilərdən 1291 nəfəri 118 seçki dairəsi üzrə 711 seçki məntəqəsində müşahidəyə cəlb olunub.

Müşahidəçilər seçki günü qaydaları, müşahidəçilik funksiyaları və bitərəf müşahidəçilik barədə məlumatlanıblar. Müşahidəçilər seçki günü qaydalarına dair Yaddaş vərəqələri, Müşahidə qaydalarına dair toplular, müşahidə üzrə anketlər (Hesabat forması, Akt forması və seçici fəallığını üzrə Anket) və təlimatlarla təmin ediləblər. Müşahidəçilərin əksəriyyəti dairə seçki komissiyalarında, 600 nəfərdən artıq müşahidəçi isə Mərkəzi Seçki Komissiyasında fərdi təşəbbüsü əsasında (Seçki Məcəlləsi: 40.4 və 40.5-ci maddələr) akkreditə olunublar.

Müşahidəçilər gün ərzində 5 dəfə – seçki məntəqəsinin açılması, səsvermə, səsərin sayılması və seçici fəallığı üzrə monitorinqin nəticələrini Baş Məlumat Mərkəzinə təqdim ediblər. Baş Məlumat Mərkəzində çalışan 30 nəfər operator müşahidəçilərdən daxil olan hesabatları xüsusi metodologiya əsasında kompüter bazasına daxil edib. Seçki günü SMDT-nin nəzdində 3 nəfər hüquqşünasdan ibarət olan Ekspert Qrupu fəaliyyət göstərib. Ekspert Qrupu müşahidəçilərə səsvermə prosesi və səsərin sayılması üzrə hüquqi yardım edib.

Seçki günündən sonra müşahidəçilərin verdiyi məlumatlar onların təqdim etdiyi Müşahidə Anketləri, Hüquq pozuntusu üzrə Akt Formaları, Seçici fəallığı üzrə Anket forması və seçki məntəqəsində səsvermənin nəticələrinə dair protokollarla tutuşdurularaq dəqiqləşdirilib.

Səsvermə günü müşahidənin nəticələri təsadüfi şəkildə 118 seçki dairəsi üzrə seçilmiş seçki məntəqələrinin 94 faizindən gəlmiş hesabatlarla əsaslanır. SMDT ölkə üzrə 118 seçki dairəsindən daxil olan məlumatları şərti səciyyə daşıyan 10 bölgə müşahidə zonası arasında bölüb (Bölgə müşahidə zonaları və onlara daxil olan seçki dairələrinin siyahısı 1 sayılı Əlavədə təqdim edilib).

SMDT mütəxəssisləri bu hesabatda 118 seçki dairəsi üzrə təsadüfi seçilmiş 711 seçki məntəqəsi üzrə daxil olmuş 659 nüsxə müşahidə anketi, qanun pozuntularına dair 951 nüsxə akt və 417 seçki məntəqəsindən olan yekun protokol əsasında Səsvermə günü 3 mərhələnin – seçki məntəqəsinin təşkili və açılması, səsvermə, səsərin sayılması proseslərini və seçici fəallığını təhlil edib (bəzi müşahidə sənədləri mükəmməl tərtib olunmadığı üçün istifadə olunmayıb).

2) Səsvermə günü müşahidənin nəticələri

Müşahidəçilər bələdiyyə seçkilərində səsvermə günü seçki məntəqələrində ciddi qanun pozuntuları qeydə alıblar. Ümumiyyətlə, səsvermə günü səsvermə və səslərin hesablanması zamanı seçki qaydalarına əməl olunması az sayda məntəqədə müşayiət olunub.

a) Seçki məntəqələrinin açılması və seçki məntəqələrinin təşkili

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilərin hesabatlarının təhlili göstərir ki, seçki məntəqələrinin açılması zamanı yalnız az sayda məntəqədə çətinliklər qeydə alınıb. Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin əksəriyyəti qanunla müəyyən olunmuş qaydada fəaliyyətə başlayıb. SMDT-nin müşahidə apardığı seçki məntəqələrin 97,1 faizi seçki günü saat 08.00-dan etibarən çalışıb və zəruri sənədlərlə təmin olunub.

Seçki məntəqələrinin təşkili ilə bağlı ümumi vəziyyət:

- Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 99,0 faizi gözlə görünməz mürəkkəb, ultrabənövşəyi lampa və batareyalarla təchiz olunub;
- Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 96,2 faizində səsvermə başlamazdan öncə seçki qutularının boş olması seçki məntəqəsində olan şəxslərə göstərilib;
- Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 92,0 faizində səsvermə başlamazdan öncə seçki məntəqəsində olan seçki bülletenlərinin sayı, seçki məntəqələrinin 93,0 faizində isə məntəqə ərazisində qeydiyyatda olan seçicilərin sayı elan edilib;
- Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 89,6 faizində səsvermə başlamazdan əvvəl seçki məntəqəsindən kənar səs vermək üçün olan müraciətlərin sayı elan edilib;
- Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 99,1 faizində səsvermə prosesi qanunla müəyyən edilmiş vaxtda, yəni saat 08.00-da başlayıb.

b) Səsvermə prosesi

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər səsvermə prosesi ərzində əvvəllər qeydə alınmış bəzi kobud pozuntularının az sayda baş verdiyini qeydə alıblar. Məsələn, müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin əksəriyyətində zəruri sənədləri olan seçicilərin səsvermədə iştirakına məhdudiyətlər yaradılmayıb (seçki məntəqələrinin 92,1 faizində) və seçici siyahılarını imzalamayan seçicilər səsverməyə buraxılmayıb (seçki məntəqələrinin 90,0 faizində). Bununla belə müşahidəçilər səsvermənin qanuni qaydada təşkilinin pozulması hallarını rast gəliblər. Məsələn, müşahidənin aparıldığı seçki məntəqələrinin 20,9 faizində barmaqları yoxlanılmadan seçicilər səsverməyə buraxılıb. Eyni zamanda müşahidənin aparıldığı seçki məntəqələrinin 11,2 faizində barmaqları əvvəlcədən mürəkkəblə işarələnmiş seçicilər səsverməyə buraxılıb. Seçki Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq seçicilərin barmaqları səsverməmişdən əvvəl gözə görünməyən mürəkkəblə işarələnir. Bu da bir şəxsin ikinci dəfə səs verməsinin qarşısını alır.

Səsvermə günü SMDT-nin müşahidə apardığı seçki məntəqələrində ciddi qanun pozuntuları aşkarlanıb və səsvermənin nəticələrinin doğruluğuna mənfi təsir edən pozuntular olub.

SMDT həmin qanun pozuntularını sayına və xarakterinə görə aşağıdakı kimi qruplaşdırıb:

- Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 13,1 faizində adı seçici siyahısında olmayan seçicilərin səsverməyə buraxılması halları qeydə alınıb.

Seçki Məcəlləsinin görə, hər bir seçici qeydiyyatda olduğu ərazidə yaradılan seçki məntəqəsində səsvermədə iştirak edə bilər. İstisna olaraq, seçici qeydiyyatdan çıxma vəsiqəsi ilə digər seçki məntəqəsində səs verməsinə şərait yaradılır.

Ancaq əvvəlki seçkilərdə olduğu kimi, 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkiləri zamanı da bəzi seçki məntəqələrində bu qayda düzgün həyata keçirilməyib, adı seçici siyahısında olmayan (həmçinin bu ərazidə qeydiyyatda olmayan) seçicilərə qeydiyyatdan çıxma vəsiqəsi təqdim etmədən səsvermədə iştirak imkanı yaradılıb.

• Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 24,9 faizində bir şəxsin bir neçə dəfə səsvermədə iştirakı qeydə alınıb.

Qanuna əsasən hər bir seçici bir səsə malikdir və səsvermədə 1 dəfə iştirak edə bilər. Ancaq Azərbaycanda keçirilmiş əvvəlki seçkilərdə olduğu kimi, 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkilərində də bəzi seçki məntəqələrində bir şəxsin bir neçə dəfə səsvermədə iştirakı ilə bağlı ciddi qanun pozuntuları qeydə alınıb.

• Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 19,1 faizində seçki qutusunda saxta (topa) bülletenlərin atılması halları qeydə alınıb.

Bu cür qanun pozuntuları əksər hallarda MnSK üzvlərinin iştirakı və ya himayəsi altında həyata keçirilib. Bu qanun pozuntusu səsvermənin nəticələrinə birbaşa təsir edir və seçki məntəqəsində səsvermənin nəticələrini şübhə altına alır. Eyni zamanda bu cür qanun pozuntusu Azərbaycan Cinayət Məcəlləsində cinayət məsuliyyətinə səbəb olan hal¹⁸ kimi göstərilir.

• Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 14,5 faizində seçicilərin xüsusi qrup halında seçki məntəqələrinə gətirilməsi qeydə alınıb.

Seçki Məcəlləsinə əsasən hər bir seçici səsvermədə könüllü olaraq iştirak edə bilər və seçici səsverməyə gəlməyə məcbur yaxud təhrik edilə bilməz. Ancaq Azərbaycanda keçirilmiş əvvəlki seçkilərdə olduğu kimi 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkilərində də əsasən yerli icra orqanlarının təşkilatçılığı ilə seçki məntəqələrinə seçicilərin qrup halında gətirilməsi təşkil edilib. SMDT-nin apardığı araşdırmalara əsasən bu prosesin məqsədi seçici fəallığını süni olaraq yaratmaq olub.

• Müşahidə apardığı seçki məntəqələrinin 14 faizində səsvermənin gizliliyi pozulub;

Müşahidələrə əsasən bəzi seçki məntəqəsində seçicilər seçki bülletenini səsvermə kabinetinə daxil olmadan işarələyib. MnSK üzvləri səsvermənin gizliliyi ilə bağlı qanunun tələblərinə riayət etməyərək, seçki məntəqəsində seçicilərin seçki bülletenini açıq şəkildə işarələməsinə rəvac veriblər.

Səsvermə günü müşahidəçilərin verdiyi məlumatlar göstərir ki səsvermənin gedişi zamanı seçicilərin qrup halında seçki məntəqələrinə gətirilməsi halları Beyləqanda (41.2%), Gəncədə (25.4%), Naxçıvanda (20.0%) qeydə alınıb. Bir şəxsin bir neçə dəfə səs verməsi Beyləqanda (47.1%), Gəncədə (38.6%), Göyçayda (26.4%), Sabirabadda (32.7%) qeydə alınıb. Qutuya topa bülletenlərin atılması halları Sabirabad (50.9%), Beyləqan (20.6%), Bakıda (16%), Göyçayda (15.1%), Cəlilabad (14.0%), daha çox qeydə alınıb. **(Səsvermə prosesi üzrə qanun pozuntularının Bölgə Müşahidə Zonaları üzrə təsnifatı 2 sayılı Əlavədə təqdim edilib).**

c) Səslərin sayılması

¹⁸ Cinayət Məcəlləsi 161.2-ci maddəsi

SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər səsvermə günü səslərin sayılması prosesi başlayarkən ciddi qanun pozuntularının olmasını müşahidə ediblər. Bu pozuntular əsasən müşahidəçilərin məntəqələrdən kənarlaşdırılması, protokolların düzgün tərtib edilməməsi, protokolların seçki məntəqlərində deyil, dairə seçki komissiyalarında tərtib edilməsi olub. 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən Bələdiyyə seçkilərində müşahidəçilərin məntəqələrdən kənarlaşdırılması halları daha çox müşahidə edilib. Məsələn, 58 sayılı Hacıqabul-Kürdəmir seçki dairəsinin 24 sayılı MnSKda, 60 sayılı Salyan-Neftçala seçki dairəsinin 16 sayılı MnSKda, 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin 5 sayılı MnSK-da səslərin sayılmasına başlanan zaman müşahidəçilər məntəqədən kənarlaşdırılıb.

Müşahidəçilər bələdiyyə seçkiləri üzrə səsvermənin nəticələri və səsler hesablanarkən əvvəlki seçkilərdə qeydə alınmış pozuntuları müşahidə ediblər. Məsələn, müşahidənin aparıldığı seçki məntəqələrinin **78,9 faizində** səsələrin sayılması üzrə nəticələr yekun protokollarda düzgün əks olunmayıb. Müşahidəçilər seçki məntəqələrində protokolların hazırlanması zamanı seçki komissiyası üzvlərinin yanlışlıqlara yol verdiyini müəyyən ediblər.

Eyni zamanda SMDT müşahidə apardığı seçki məntəqələrinin **14 faizində** səsvermənin nəticələrinə dair yekun protokollar MSK-nın açıqladığı son rəsmi nəticələrlə uyğunsuzluq təşkil edir. Bu uyğunsuzluq daha çox protokolun 10-cu bəndində yəni etibarlı hesab edilmiş səsələrin sayında olub.

Səsələrin sayılması prosesi ilə bağlı müşahidəçilər 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkilərində müşahidəçilərin və seçicilərin səsvermənin nəticələri barədə məlumat almaq hüququna maneə yaradan aşağıdakı halları qeydə alıblar:

- a) Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 27,9 faizində protokolların surəti seçki məntəqələrinin qarşısında asılmayıb;
- b) Müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 42,4 faizində müşahidəçilərə protokolların surəti verilməyib.

d) Seçici fəallığı

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən Bələdiyyə seçkilərində Milli Məclis və Prezident seçkilərində olduğu kimi seçkilərin baş tutması üçün seçici yetərsayı tələb edilmir. Buna baxmayaraq Bələdiyyə seçkilərində səsvermə günü SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər seçici fəallığının süni olaraq təmin edilməsi, həmçinin bəzi namizədlərin xeyrinə səsələrin yığılması yönündə seçki komissiyaları üzvləri və yerli icra hakimiyyəti nümayəndələrinin aşağıdakı növ qanun pozuntularına rəvac verdiyi qeydə alıblar:

- a) adı seçici siyahısında olmayan seçicilərin səsverməyə buraxılması (müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 17,6 faizində);
- b) bir şəxsin bir neçə dəfə səsvermədə iştirakı (müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 24,9 faizində),
- c) topa bülletenlərin seçki qutularına atılması (müşahidə aparılan seçki məntəqələrinin 19,1 faizində);

Bununla yanaşı SMDT seçki məntəqəsində seçici fəallığına dair müşahidəçilərin hesabatları ilə MSK-nın məlumatlarını təhlil edərək aşağıdakı nəticələrə gəlib:

- a) Müşahidəçilər 711 seçki məntəqəsindən 470-da seçici fəallığının yaradılmasına ciddi təsir edən qanun pozuntuları qeydə alıblar. Eyni zamanda bu seçki məntəqələrində müşahidəçilərin müəyyən etdiyi seçici fəallığı müvafiq olaraq **20-28 faiz olub**. Ancaq MSK-nın rəsmi məlumatına əsasən bu seçki məntəqələrində seçici fəallığı **30-36 faiz** olub.
- b) Müşahidəçilər 711 seçki məntəqəsindən 241-da seçici fəallığına ciddi təsir etməyən qanun pozuntuları qeydə alıblar. Eyni zamanda bu seçki *məntəqələrində* seçici fəallığı 19

faiz olub. Ancaq MSK-nın rəsmi məlumatına əsasən bu seçki məntəqələrində seçici fəallığı **28 faiz** olub.

Qeyd edək ki, SMDT müşahidəçiləri seçici fəallığını öyrənmək üçün seçki məntəqələrinin daxilində səsvermə kabinetindən çıxıb seçki qutusunda bülleten atan şəxslərin sayını hesablamaq barədə təlimatlandırılıb. Ancaq müşahidə aparılan seçki məntəqələrində seçici fəallığının süni olaraq yaradılmasına rəvac verən ciddi qanun pozuntularının baş verdiyini nəzərə alaraq, MSK-nın elan etdiyi son rəsmi rəqəmin (32,4 faiz) həqiqiliyi ciddi şübhə doğurur. Çünki, baş vermiş qanun pozuntularının xarakteri göstərir ki, milli seçki fəallığı ilə bağlı MSK-nın yaydığı rəsmi rəqəm (32, 4 faiz) bir çox seçki məntəqələrində süni olaraq yaradılıb və ya şişirdilib.

Xatırladaq ki, 23 dekabr 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasında üçüncü dəfə bələdiyyə seçkiləri keçirilib. Bələdiyyələrə keçirilən bu seçkilərdə seçici fəallığını ilk bələdiyyə seçkiləri ilə müqayisə etdikdə seçici fəallığı xeyli azalıb. Məsələn, rəsmi məlumata görə 12 dekabr 1999-cu ildə keçirilən ilk bələdiyyə seçkilərində respublika üzrə seçici siyahılarına daxil edilmiş 4.312.265 seçicidən 52,6 faizi səsvermədə iştirak edib.

SMDT hesab edir ki, 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərində seçici fəallığının aşağı olması seçki prosesində rəqabətin olmaması, seçki prosesinin ədalətliliyinə inamın aşağı olması, yerli özünidarə institununun nüfuzunun aşağı olması və bələdiyyələrin müstəqilliyinin artırılması uğurunda islahatların aparılmaması ilə bağlıdır.

c)Seçki günü qeydə alınmış pozuntuları üzrə məlumatlar:

Bələdiyyə seçkiləri günü müşahidə olunan qanun pozuntuları xarakterinə görə əvvəllər keçirilən seçkilərdə də qeydə alınıb və Azərbaycan seçki sistemində ənənəvi qanun pozuntularına aiddir. Bu cür qanun pozuntuları səsvermə günü səsvermənin, səsələrin sayılması və seçici fəallığına dair rəsmi nəticələri şübhə altına alır.

Müşahidəçilərin məlumatları (nümunələr):

- 29 sayılı Səbail Seçki Dairəsinin 4 sayılı MnSK-nın sədri Lalə Əliyeva müşahidəçi Əfqan Umudovu məntəqədən kənarlaşdırıb. Əsas kimi isə bildirib ki, müşahidəçinin vəsiqəsində müvafiq dairənin möhürü olmalıdı. Qeyd edək ki, müşahidəçi Mərkəzi Seçki Komissiyasından qeydiyyatdan keçib. Mərkəzi Seçki Komissiyasında müşahidəçi kimi qeydiyyatdan keçən vətəndaş Azərbaycan Respublikası ərazisində istənilən məntəqədə məhdudiyətsiz müşahidə apara bilərlər.
- 91 sayılı Ucar Dairə Seçki Komissiyasının sədri Abdurəzaq Abbasov və icra hakiminin müavini Nadir Mirzəyev müvafiq dairə ərazisində olan məntəqələrdəki müşahidəçilərə bildırıblər ki, çalışın hər şeyi görməyəsiz əks halda sizin üçün yaxşı olmayacaq.
- 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin 1 və 2 saylı məntəqə seçki komissiyalarında səsvermə bitdikdən sonra məntəqədə olan bütün müşahidəçilər məcburi sürətdə kənarlaşdırılıb.
- 23 dekabr 2009-cu ildə saat 08.00-da yəni səsvermə prosesi başladıqdan sonra Yardımlı rayon icra hakimiyyətinin nümayəndəsi Xaniyev Azər 72 saylı Yardımlı-Masallı seçki dairəsinin 4 saylı məntəqəsinin qarşısında dayanaraq məntəqəyə daxil olmaq isətəyən seçici və müşahidəçiləri təhdid edərək məntəqəyə buraxmayıb.
- 25 Nizami ikinci seçki dairəsinin 13 sayılı MnSK-nın sədri Musayev Polad müşahidəçi Yusifov Ruslanı məntəqədən qanunsuz olaraq kənarlaşdırıb. Əsas kimi isə müşahidəçinin vəsiqəsində müvafiq dairənin möhürü olmalı olduğunu bildirib. Qeyd edək ki, müşahidəçi Mərkəzi Seçki Komissiyasından qeydiyyatdan keçib. Mərkəzi Seçki Komissiyasında müşahidəçi kimi

qeydiyyatdan keçən vətəndaş Azərbaycan Respublikası ərazisində istənilən məntəqədə məhdudiyətsiz müşahidə apara bilərlər.

- 31 sayılı Suraxanı ikinci seçki dairəsinin 15 sayılı MnSK-nın sədri Şəfiqə Abdulova komissiya üzvünün topa bülleten atdığına aktlaşdıran müşahidəçi Qurbanov Ruslanın əlindən akt formasını almaq istəyib, buna nail ola bilməyən MnSK sədri məntəqəyə polis serjantı Tamerlanı dəvət edib. Polis işçisi müşahidəçini 33 sayılı Polis idarəsinə aparıb. Polis idarəsində müşahidəçidə olan hesabat forması alınıb.
- 58 sayılı Hacıqabul-Kürdəmir seçki dairəsinin 6 sayılı MnSK-da müşahidəçi olan Hüseynov İslama müşahidə etdiyi qanun pozuntuları ilə bağlı akt tərtib etdiyi üçün MnSK-nın sədri Rəhim Əliyev və komissiyanın digər üzvləri tərəfindən təzyiqlər olub.
- 81 sayılı Beyləqan seçki dairəsinin Təzəkənd kəndində yerləşən 19 və 43 sayılı MnSK-ında səsvermə bitdikdən sonra məntəqədə olan müxalifət namizədlərini və müşahidəçiləri polis vasitəsi ilə məntəqədən kənarlaşdırıblar.
- 31 sayılı Suraxanı ikinci seçki dairəsinin 6 sayılı məntəqəsində olan müşahidəçi Qəmbərov Qəmbər müvafiq MnSK sədrinin dəvət etdiyi polis işçisi tərəfindən qanunsuz olaraq 32 sayılı Polis idarəsinə aparılıb.
- 80 sayılı İmişli-Beyləqan seçki dairəsinin 40 sayılı məntəqəsi açıldığı zaman məntəqənin qarşısında polis dayanıb və müşahidəçiləri 1 saat müddətində məntəqəyə buraxmayıb.
- 108 sayılı Ağstafa seçki dairəsinin 2 sayılı MnSK-nın sədri Elxan Məmmədov səsvermə bitdikdən sonra onun dedikləri ilə razılaşmayan komissiya üzvü Adil Məmmədovu (Ümid Partiyasının nümayəndəsi) və qanun pozuntusu barədə akt tərtib edən İsmayıl Nəzirlini məntəqədən kənarlaşdırıb.

IX. Rəsmi nəticələr və seçkidən sonra vəziyyət

a) Seçkilərdə sonra şikayətlər

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən Bələdiyyə seçkilərindən sonra əvvəlki son 2 seçkiyə (15 oktyabr 2008-ci il prezident və 18 mart 2009-cu il Referendum) nisbətən MSK-ya daxil olan müraciət və şikayətlərin sayı çox olub. Seçki hüququnun pozulmasından şikayət edənlər ən çox namizədlər və müşahidəçilər olub.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərinin əvvəlki seçkilərdən bir fərqi də hakim Yeni Azərbaycan Partiyasının namizədləri tərəfindən verilən şikayətlər olub. Məsələn, Sabirabad rayon Quruzma bələdiyyəsinə namizədliyi YAP tərəfindən irəli sürülən namizəd Məmmədov Arif seçkilərin nəticələri elan olunduqdan sonra bildirib ki, məntəqənin protokolunda adı qalib kimi qeyd olunub, ancaq Quruzma kənd icra nümayəndəsi Eyvaz Fərzəliyev onun adını qalib gəlmiş namizədlərin siyahısından kənarlaşdırmağa nail olub. Arif Məmmədov həmçinin qeyd edib ki, Eyvaz Fərzəliyev Quruzma bələdiyyəsinə seçiləcək 13 üzvün adını səsvermədən 2 ay əvvəl Sabirabad rayon icra hakimiyyətinə təqdim edib.

MSK-ya təqdim olunan şikayətin əksəriyyəti səsvermə günü MnSK-da protokolların düzgün doldurulmaması, seçki qutularına saxta bülletenlərin atılması halları üzrə olub. Səsvermə günündən sonra respublika ərazisində seçkilərin nəticələrinə dair etiraz edən şəxslər, xüsusən də namizədlər dairə seçki komissiyalarına şikayətlərlə müraciət ediblər. Ancaq SMDT-nin müşahidələri göstərir ki, bu şikayətlər dairə seçki komissiyalarında düzgün araşdırılmayıb, yaxud da baxılmayıb. Təəssüf ki, bununla bağlı MSK-ya daxil olmuş şikayətlərin araşdırılmasında da ciddi nöqsanlar qeydə alınıb. Mərkəzi Seçki Komissiyası çox az sayda şikayətləri araşdırıb,

təqdim olunan şikayətlərin çox hissəsinin MSK-ya daxil olması inkar olunub. Bəzi şikayətlər isə müddətin keçdiyi əsas gətirilərək araşdırılmayıb.

MSK araşdırdığı şikayətlər barədə ictimaiyyətə tam məlumat verməyib. Bununla yanaşı MSK-nın qərarlarından Bakı Apellyasiya Məhkəməsinədə şikayətlər edilib. Məsələn, Müsavat partiyasının nümayəndələri Apellyasiya Məhkəməsinə 5 şikayət ünvanlayıb, ancaq iddialardan heç biri təmin olunmayıb.

Şikayətlərinə baxılmayan namizədlər seçki günündən sonra müxtəlif formada etiraz aksiyaları keçiriblər. Sabirabad rayonundan olan təxminən 150 nəfər etirazçı 5 yanvar 2009-cu ildə MSK qarşısında şikayətlərə baxılması üçün aksiya keçiriblər. Aksiyanı polislər dağıtsa da, şikayətçilər həmin gün Prezident Administrasiyasının qarşısında da aksiya keçiriblər. Sabirabad şəhərindən olan etirazçıların əksəriyyəti hakim partiyanın – YAP-ın üzvləri olub.

Sabirabad rayonu ilə yanaşı Tovuz rayonun İbrahimhacılı kənd bələdiyyəsinə YAP-dan olan 5 nəfər namizəd seçkinin nəticələrinə etiraz ediblər. Onlar qeyd ediblər ki, seçki məntəqələrinin protokollarında adları qalib kimi qeyd olunmasına baxmayaraq, MSK-nın internet ünvanında yerləşdirilən protokolda məlumatlar əksinə olub. Seçkilərin nəticələrinə dair həmçinin İmişli, Qazax, Salyan və Neftçala rayonlarında da etirazlar olub.

Seçki günü qanun pozuntuları ilə bağlı SMDT ilə əməkdaşlıq edən müşahidəçilər dairə seçki komissiyalarına aşağıdakı müraciətləri ediblər:

- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Taleh Şükürzadə 93 sayılı Bərdə şəhər seçki dairəsinin 4 sayılı MnSK-nın üzvü Elxan Abbasov tərəfindən seçki prosesinin gedişinə müdaxilə edildiyi və saxta bülleten atdığı üçün həmin dairə seçki komissiyasına şikayət edib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Fazil Mikayılov 49 sayılı Yevlax-Mingəçevir seçki dairəsinə 37 sayılı MnSK-da komissiya üzvləri tərəfindən topa bülleten atıldığı üçün həmin dairə seçki komissiyasına şikayət edib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Əliyev Elnur 66 sayılı Biləsuvar seçki dairəsinin 25 sayılı MnSK-da Komissiya sədri tərəfindən protokolun sürəti verilmədiyini üçün həmin dairə seçki komissiyasına şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Quliyev Elnur 77 sayılı Astara seçki dairəsinə 36 sayılı MnSK-nın sədri tərəfindən səsvermə günü protokolun sürəti verilmədiyini üçün həmin seçki komissiyasına şikayət verib.
- 24 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Vüsal Babayev 112 sayılı Qax seçki dairəsinə 9 sayılı MnSK-da protokolunun sürətinin verilməməsi və gizli səsvermə hüququnun pozulması ilə bağlı hımin dairə seçki komissiyasına şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Ağabalayev Sərxan 111 sayılı Zaqatala-Balakən dairəsinə 5 sayılı MnSK-da protokulun verilməməsi üçün müvafiq dairə seçki komissiyasına şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Ramil Göyüşov 106 sayılı Tovuz-Qazax-Ağstafa seçki dairəsinin 28 sayılı MnSK-da protokolun verilməməsi və səsvermə zamanı topa bülleten atılması üçün həmin dairə seçki komissiyasına şikayət verib.
- 24 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Mehraliyev Məcid Ağayar oğlu 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin 1 sayılı MnSK-da komissiya sədri Zərifə Talıbov tərəfindən protokolun sürətinin verilməməsi üçün şikayət verib.

- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Abuşov Yaşar 64 sayılı Sabirabad ikinci dairəsinin 40 sayılı MnSK-da protokolun sürətinin verilməməsi üçün həmin dairəyə şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Qəhrəmanov Əliqulu 65 sayılı Saatlı-Sabirabad-Kürdəmir seçki dairəsinin 45 sayılı MnSK-da protokolun sürətinin verilməməsi üçün həmin dairəyə şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Mahmudov Gülağa 64 sayılı Sabirabad ikinci dairəsinin 4 sayılı MnSK-da protokolun sürətinin verilməməsi üçün həmin dairəyə şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Qafarov Elxan 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin 5 sayılı MnSK-da protokolun sürətinin verilməməsi üçün həmin dairəyə şikayət verib.
- 25 dekabr 2009-cu ildə müşahidəçi Əsgərov Mövsüm 63 sayılı Sabirabad birinci seçki dairəsinin 2 sayılı MnSK-da protokolun sürətinin verilməməsi üçün həmin dairəyə şikayət verib.

b) Rəsmi nəticələr

MSK-nın 11 yanvar mart 2009-cu ildə keçirilən iclasında “23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkilərinə yekun vurulması və yekunların elan edilməsi barədə” 6/41 sayılı qərar qəbul edilib. Bu qərarla bildirilir ki, 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilmiş bələdiyyə seçkilərinin səsverməsinin nəticələrinə dair MSK-nın protokolu təsdiq edilərək, seçkilərə yekun vurulub. MSK bu qərarı ilə 1718 bələdiyyə keçirilmiş seçkilərin başa çatdığı bildirilib.

Seçkilərin ümumi yekunları haqqında MSK-nın protokoluna görə, ölkə üzrə qeydiyyatda olan 4 612727 seçicilərin 32,04 faizi, yəni 1478186 nəfər seçici bələdiyyə seçkiləri günü səsvermədə iştirak edib. Eyni zamanda, 33 seçki məntəqəsindəki səsvermənin nəticələri və 9 bələdiyyəyə seçkilərin etibarsız hesab edilməsi, seçkilərin ümumi yekunları rəsmi təsdiq edilmiş bütün 1709 bələdiyyə üzrə bələdiyyə üzvlərinin tam tərkibdə formalaşmasının nəzərə alınması haqqında qərar çıxarılıb. MSK həmçinin bələdiyyələr üzrə seçilmiş üzvlərin siyahısının elan edilməsi barədə qərar qəbul edib.

Seçkilərin hazırlanması və keçirilməsi zamanı öz fəaliyyətində yol verdiyi ciddi nöqsanlara görə 50 sayılı Qobustan–Xızı–Quba və 72 sayılı Yardımlı–Masallı dairə seçki komissiyaları sədrələrinin tutduğu vəzifəyə uyğunsuzluğu müəyyən edilib, eyni səbəbdən 70 sayılı Masallı şəhər, 80 sayılı İmişli–Beyləqan seçki dairələri dairə seçki komissiyaları buraxılıb.

MSK-nın qərarında bildirilib ki, seçkilərlə əlaqədar olaraq araşdırılmış materialların bir qismi aidiyyəti üzrə baxılması üçün Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğuna göndərilib.

MSK 96 sayılı Goranboy-Naftalan seçki dairəsində Naftalan şəhər icra hakimiyyətinin başçısı Musa Musayev tərəfindən seçki prosesinə qanunsuz müdaxilə hallarının olduğunu bildirib. Prezidentin 22 yanvar 2010-cu il tarixli sərəncamı ilə Musa Musayev tutduğu vəzifədən azad edilib.

c) Bələdiyyə seçkilərindən sonra vəziyyət

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkilərini müşahidə edən Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresinin Müşahidə Missiyasının 24 dekabr 2009-cu ildə keçirdiyi mətbuat konfransında Azərbaycan üzrə məruzəçi fransalı Yean-Klod Frekon qeyd edib ki, seçkilər praktiki nöqteyi-nəzərdən sakit amosferdə keçib. **“Seçki məntəqələri əvvəlki seçkilərlə müqayisədə daha yaxşı təchiz olunub, müşahidələrin aparılması üçün şərait yaradılıb. Əvvəlki seçkilərdən fərqli olaraq bu dəfə 1 nəfərin bütün ailə üzvlərinin yerinə səs verməsi, seçki kabinetinə eyni vaxtda 2 nəfərin daxil olması halları xeyli azalıb. Burada problem yaradan əsas məqam yaşlı nəslin nümayəndələrinin latın əlifbasını bilməmələridir. Belə olduqda komissiya üzvləri və ya yaxınları onlara yardım etməli olublar”**. Nümayəndə heyətinin rəhbəri

Qaya Doğanog̃lunun seçkilərin nəticələri ilə bağlı bəyanatında deyilir ki, bu seçkilər Avropa Şurasının seçki praktikası mexanizminə uyğun olaraq yaxşı hazırlanmış, sakit, şəffaf və demokratik keçmişdir. Nümayəndə heyəti seçkilərin yüksək səviyyədə keçməsi ilə yanaşı, bəzi seçki məntəqələrində səslerin hesablanması müəyyən nöqsanlara yol verildiyini də diqqətə çatdırıb. Səkkiz ölkədən olan 11 nəfərlik müşahidə qrupunun üzvləri 100-dən çox məntəqədə seçkilərin gedişini izləyiblər.

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilən bələdiyyə seçkiləri rəsmi elan olunandan sonra “Demokratiyanı Öyrənmə” İctimai Birliyi və “Vətəndaş Cəmiyyəti Uğrunda” Müstəqil Məsləhət və Yardım Mərkəzi seçkilərin müşahidəsini aparacaqları barədə açıqlamalar verib. Həmçinin “exit-poll” həyata keçirmək məqsədilə isə Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA) və "ELS" Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzi MSK-dan qeydiyyatdan keçib. Səsvermə günündən sonra ilkin bəyanatlarında bu təşkilatlardan “Demokratiyanı Öyrənmə” İctimai Birliyi, “Vətəndaş Cəmiyyəti Uğrunda” Müstəqil Məsləhət və Yardım Mərkəzi (VCU) səsvermə günü bəzi qanun pozuntularının olduğunu bildirib.

"ELS" Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzi ilə “exit-poll” həyata keçirən Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA) isə seçici fəallığının 32,6 faiz olmasını qeyd edib. Müşahidə və “exitpoll” həyata keçirən təşkilatlardan yalnız “Demokratiyanı Öyrənmə” İctimai Birliyi və “Vətəndaş Cəmiyyəti Uğrunda” Müstəqil Məsləhət və Yardım Mərkəzi (VCU) maliyyə mənbəyini açıqlayıb.

Səsvermə günündən sonra Müsavat partiyası yaydığı bəyanatda qeyd edib ki, 23 dekabr 2009-cu il tarixli bələdiyyə seçkiləri ölkədə xalqın iradəsini əks etdirən real yerli özünüidarəetmə sisteminin yaradılmasına imkan verən standartlara uyğun keçirilməmişdir. “Seçkilər ərəfəsində demokratik qüvvələr tərəfindən təklif edilən və bir sıra beynəlxalq qurumlar tərəfindən tövsiyə olunan bələdiyyələrin statusunun artırılması, Bakıda və digər iri şəhərlərdə bələdiyyələrin yaradılması, bələdiyyə başqanlarının seçicilər tərəfindən birbaşa seçilməsi, seçki komissiyalarının formalaşdırılması qaydasının dəyişdirilməsi və digər islahatlar hakimiyyət tərəfindən nəzərə alınmamışdır”-deyə, bəyanatda bildirilir.

d) Siyasi vəziyyət

23 dekabr 2009-cu ildə keçirilmiş bələdiyyə seçkilərindən sonra ölkədə insan hüquqları və demokratiya, habelə vətəndaş-dövlət münasibətlərində son illər keçirilmiş seçkilər (15 oktyabr 2003-cü il, 6 noyabr 2005-ci il, 15 oktyabr 2008-ci il və 18 mart 2009-cu il) nəticəsində yaranmış siyasi böhranın daha da dərinləşdiyi müşahidə olundu. Bələdiyyə seçkiləri ölkədə dövlət-vətəndaş dialoqunun yaranması ilə müşayiət olunmayaraq, əksinə ölkədəki proseslərin əsas iştirakçılar olan siyasi qüvvələrlə iqtidar arasında münasibətləri daha da gərginləşdirib. Bu seçkilər, həmçinin siyasi hakimiyyətin milli seçki sistemində alternativsilik və rəqabətsizlik mühitin yaradılması yönündə cəhdlərinin davam etdiyini, bununla da ölkədə tək partiyalı siyasi sistemin formalaşmasına çalışdığını nümayiş etdirdi. Çünki, bələdiyyə seçkiləri ölkədə hakim siyasi çoxluğun mövqelərinin yerli özünüidarə orqanlarında da möhkəmlənməsi yönündə fəaliyyətin qeydə alınması ilə nəticələndi.

23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkiləri Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti institutlarının və siyasi partiyaların ölkədə vətəndaş-dövlət münasibətlərində böhranın aradan qalxması yönündə zəif təşəbbüslərinin, habelə bu sahədə bacarıqlarının aşağı olması ilə müşayiət olundu.

SMDT təəsüflə qeyd edir ki, 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkilərinin nəticələri Azərbaycan Respublikasının üzvü olduğu beynəlxalq təşkilatların ciddi və peşəkar qiymətləndirməsi ilə müşayiət olunmamış, xüsusən də Avropa Şurasının Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresinin beynəlxalq müşahidəçilik fəaliyyətində aşkarlıq və tərəfsizlik prinsipləri gözlənilməmişdir

X. NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYYƏLƏR

SMDT 23 dekabr 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Bələdiyyə seçkilərinin bütün mərhələləri, o cümlədən seçki günü ilə bağlı müşahidəçilərin məlumatlarının təhlili üzrə aşağıdakı yekun nəticələrə gəlir:

- Ölkədə seçkiqabağı siyasi mühit azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsinə normal şəraiti təmin etməyib. Seçkilərdə bütün siyasi qüvvələrin iştirakı üçün əsaslı tədbirlər həyata keçirilməyib. Xüsusən də sərbəst toplaşmaq azadlığı, siyasi fəaliyyət imkanları və söz və mətbuat azadlığına təminat verən islahatlar baş verməyib.
- ATƏT DTİHB və Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının seçki qanunvericiliyinə dair təklifləri prinsipə qəbul edilməyib. Əksinə 2 iyun 2008-ci ildə Seçki Məcəlləsinə edilən son əlavə və dəyişikliklər ölkədə azad və ədalətli seçkilərin keçirilməsi üçün hüquqi imkanları azaldıb və seçki prosesinin demokratikliyinə inam yaratmayıb. Bu dəyişikliklərdən sonra demokratik seçki sistemi üçün təkmil hüquqi bazanın formalaşdırılmasına yeni ehtiyaclar yaranıb.
- Bələdiyyə seçkiləri ərəfəsində MSK-nın fəaliyyətində texniki irəliləyişlər qeydə alınıb. Seçkilər ərəfəsi və seçkilər dövründə Mərkəzi Seçki Komissiyasının fəaliyyətində nəzərə çarpan texniki təkmilləşmə qeydə alınıb. Xüsusən də yerli müşahidəçilərin akkreditasiyası ilə bağlı MSK-nın nümayiş etdirdiyi səylər təqdir edilə bilər. Ancaq seçki komissiyaları seçkinin bütün mərhələlərində baş vermiş kobud qanun pozuntularına adekvat reaksiya verməyib. Məntəqə və dairə seçki komissiyalarının isə seçki günü əsasən yerli icra hakimiyyəti orqanlarının birbaşa və ya dolayısı nəzarəti altında fəaliyyət göstərdiyi qeydə alınıb və bu cür vəziyyət ötən seçkilərdən fərqlənməyib.
- Seçici siyahılarının tərtib olunması əsasən köhnə məlumatlar əsasında aparılsa da, seçici siyahılarının dəqiqləşdirilməsi ilə bağlı MSK-nın “Seçkilər” İnformasiya Mərkəzinin fəaliyyəti ciddi uğur sayıla bilər.
- Bələdiyyə üzvlüyünə namizədlərin irəli sürülməsi və qeydiyyatı prosesində namizədlərə münasibətdə ciddi ayrı-seçkilik müşahidə edilib. Belə ki, hakim YAP-nın üzvlərinin qeydiyyatında heç bir maneçiliklər olmayıb. Bunun əksinə olaraq müxalif siyasi partiya üzvlərinin qeydiyyatında isə dairə sədrləri və ya yerli icra hakimiyyətləri tərəfindən çoxlu sayda süni əngəllər yaradılıb. Bəzən yerli icra nümayəndələri tərəfindən onlara təzyiqlər olub.
- Seçkiqabağı təşviqat kampaniyasında seçkilərin nəticələrinə ciddi təsir göstərməyən kobud qanun pozuntularına yol verilib. Bu pozuntular daha çox YAP üzvlərinin xeyrinə yerli hakimiyyət nümayəndələrinin təşviqat kampaniyasında iştirakı və inzibati resurslardan istifadə ilə bağlı olub.
- Seçkiqabağı təşviqat kampaniyası qeydiyyatdan keçmiş namzidlər arasında geniş seçici təbəqələrinin cəlb olunduğu ictimai-siyasi müzakirələrlə müşayiət olunmayıb. Müxalif partiya nümayəndələrinin çox az hissəsinin qeydiyyata alınmasına görə bu mərhələ çox sönük olub, seçkilər rəqabətsiz və alternativsizlik şəraitində keçib.
- Seçki günü səsvermə, səslərin sayılması və seçki məntəqələri üzrə seçkilərin yekunlarının protokollaşdırılması prosesində seçkilərin nəticələrinə ciddi təsir göstərəcək kütləvi qanun pozuntuları baş verib. Belə ki, bir çox seçki məntəqlərində əvvəlki seçkilərdə qeydə alınmış qanun pozuntuları qeydə alınıb. Seçki məntəqlərində müəyyən namizədlərin xeyrinə fəallığın təmin olunması məqsədilə yerli icra strukturlarının seçiciləri xüsusi qruplar halında səsverməyə

gətirməsi, seçki qutularına saxta bülletenlərin atılması, bir şəxsin bir neşə dəfə səsverməsi və səsvermənin nəticələrinin dəyişdirilməsi və sair pozuntular olub.

- Seçki günü milli seçici fəallığı barədə rəsmi məlumatlar ciddi şübhə doğurub və əksər seçki məntəqlərində seçici fəallığı süni olaraq şişirdilib;
- Seçki günündən sonra bəzi seçki məntəqlərində səsvermənin yekunlarına dair protokollar dəyişdirilib. Ancaq bu prosesin DSK və ya MSK səviyyəsində baş verdiyini müəyyən etmək çətindir.
- Seçki prosesində aşkarlığın təmin olunması əsasən məhduuiyyətlərlə müşayiət olunub. MSK-da namizədlərin verdiyi imza vərəqələrinin yoxlanılmasında əksər hallarda aşkarlıq təmin edilməyib. Seçki gününün sonunda isə kifayət qədər sayda seçki məntəqlərində səsvermənin nəticələrinə dair protokollar ictimaiyyətə açıqlanmayıb. Seçki prosesi həmçinin müstəqil müşahidəçilərə təzyiqlərlə müşayiət olunaraq, seçkilərin aşkarlığı ilə bağlı mövcud hüquqi-siyasi məhduuiyyətləri ortaya qoyub.
- Seçki günündən sonrakı mərhələdə seçkilərin nəticələrinə dair MSK və məhkəmələrə şikayətlər daxil olub.

SMDT 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkilərinin monitorinqinin nəticələrini ümumiləşdirərək aşağıdakı Yekun Rəyə gəlir:

- 23 dekabr 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasında Bələdiyyələrə keçirilən seçki azad, ədalətli və demokratik olmayıb. Seçkilərin bütün mərhələlərində, əsasən də seçkiqabağı təşviqat və seçki günü səsvermənin nəticələri üzrə ümumiləşdirmə göstərir ki, bu seçki rəəqəbsiz və alternativsilik şəraitində baş verib, Azərbaycan xalqının həqiqi iradəsini ifadə edən seçkilər olmayıb.
- Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanları, xüsusən də siyasi hakimiyyət bu seçkinin azad, ədalətli və demokratik keçirilməsi üçün siyasi iradə nümayiş etdirə bilməyib.

SMDT 23 dekabr 2009-cu il Bələdiyyə seçkilərinin nəticələri əsasında aşağıdakıların həyata keçirilməsi təklif edir:

- Bələdiyyə seçkilərində qeydə alınmış qanun pozuntularının aradan qaldırılması, habelə seçki təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi üçün əsaslı tədbirlər həyata keçirilməlidir;
- Mövcud siyasi hakimiyyət cəmiyyətdə siyasi qütbləşmənin dərinləşməsinin qarşısının alınması üçün qarşıdurən əsas siyasi tərəflərlə etimad yaradan tədbirlər həyata keçirilməli, ölkədəki siyasi institutlarının dövlətin idarə olunması prosesində iştirakına şərait yaratmalıdır;
- Seçki hüquqlarını pozan bütün şəxslər, xüsusən də yerli icra strukturlarının nümayəndələri birmənalı olaraq məsuliyyətə cəlb edilməli və cəzadandırılmalıdır.
- Seçki Məcəlləsinin (bu qanuna 2 iyun 2008-ci ildə edilmiş sonuncu əlavə və dəyişikliklər də daxil olmaqla) təkmilləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi istiqamətində yerli və beynəlxalq təşkilatların hüquqi təşəbbüsləri dəstəklənməlidir;
- Seçki komissiyalarının tərkibi əsas siyasi qüvvələrin bərabər təmsilçiliyi ilə paritet prinsipi əsasında təşkil edilməlidir.

- Seçki hüquqlarının pozulmasına dair şikayətlərin verilməsi və baxılmasına dair demokratik və təkmil qaydalar müəyyənləşdirilməlidir.
- Seçkinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi, Seçki Məcəlləsində və digər qanunvericilikdə olan boşluqlar barədə, o cümlədən şikayətlərin verilməsi və araşdırılması mexanizmləri üzrə ictimai müzakirələr təşkil edilməlidir.

SMDT-nin İdarə Heyəti

XI. ƏLAVƏLƏR

1 saylı Əlavə

Bölgə müşahidə zonaları və onlara daxil olan seçki dairələrinin

SİYAHISI

Sıra sayı	Bölgə müşahidə zonası	Seçki Dairələrinin sıra sayı
1	Bakı	8 – 36 saylı seçki dairələri
2	Gəncə	37 – 40, 96 – 108 saylı seçki dairələri
3	Sumqayıt	41 – 45, 50 - 56 saylı seçki dairələri
4	Mingəcevir	47 – 49, 93 – 95 saylı seçki dairələri
5	Şəki	109 - 117 saylı seçki dairələri
6	Beyləqan	79 – 84 seçki dairələri
7	Sabirabad	46 saylı, 57 – 65 saylı seçki dairələri
8	Göyçay	85 – 92 saylı seçki dairələri
9	Cəlilabad	66-78 saylı seçki dairələri
10	Naxçıvan	1-7 seçki dairələri

Qeyd: Məcburi köçkünlər bu seçkilərdə iştirak etmədikləri üçün qeydiyyatda olduqları seçki dairələri cədvəldə qeyd olunmayıb.

XII. ƏLAQƏ

Ünvan: Azərbaycan, Bakı, AZ 1007, Vaqif prospekti 3/156
Faks: (994 12) 596 22 94;
Tel: (994 12) 596 22 94;
E-poçt: emc.az2001@gmail.com; aspyo@yahoo.com